

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ЗАПОРІЗЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА РАДА
МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ НАЦДЕРЖСЛУЖБИ
У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ТА ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТЯХ
КОРОЛІВСЬКИЙ КОЛЕДЖ МІСТА НЬЮ-ЙОРК
КАВКАЗЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВРОЦЛАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФАКУЛЬТЕТУ СОЦІОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІКИ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК
УНІВЕРСИТЕТУ ФІРАТ
ЦЕНТР СТРАТЕГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ
СОЮЗ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІВ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ
ОДЕСЬКЕ РЕГІОНАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК
МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР

МАТЕРІАЛИ

X Міжнародної науково-практичної конференції

студентів, аспірантів і молодих учених

«ЛЮДСЬКА СУБ'ЄКТНІСТЬ VS ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО

ІНТЕЛЕКТУ У МИРОТВОРЕННІ ТА ПОВОЄННОМУ

ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ»

28 листопада 2025 року

Запоріжжя

УДК: 316.334.3:316.4

ББК: С55.373.1

М 341

Редакційна колегія:

Головний редактор – *Кудінов І.О.*, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціології ЗНУ.

Науковий редактор – *Лепський М.А.*, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціології ЗНУ.

Бірюкова Т.Ф., кандидат філософських наук, декан факультету соціології та управління ЗНУ.

Лепська Н.В., кандидат політичних наук, доцент кафедри політології.

Бутченко Т.І., доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ.

Скворець В.О., доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціології ЗНУ.

Цокур Є.Г., доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології ЗНУ.

Технічне редагування: *Клименко А.О.*

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОЧНІСТЬ ВИКЛАДЕНИХ У ПУБЛІКАЦІЯХ ФАКТІВ
НЕСУТЬ АВТОРИ**

Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Людська суб'єктність vs технології штучного інтелекту у миротворенні та повоєнному відновленні України» (28 листопада 2025 року, м. Запоріжжя) / І.О. Кудінов (гол. ред.), М.А. Лепський (наук. ред.); ред. кол.: Т.Ф. Бірюкова, Н.В. Лепська, Т.І. Бутченко, В.О. Скворець, Є.Г. Цокур. Запоріжжя : ЦНСД, 2025. 78 с.

ISBN 978-617-8319-14-4

Збірник містить матеріали X міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Людська суб'єктність vs технології штучного інтелекту у миротворенні та повоєнному відновленні України» (28 листопада 2025 року, м. Запоріжжя). Основний фокус уваги на конференції спрямований на наукове обговорення проблем застосування штучного інтелекту у миротворенні та відновленні України. Традиційними для конференції є обговорення актуальних проблем розробки та впровадження інноваційних соціальних проєктів з метою вдосконалення та оптимізації життєустрою суспільства, адаптації та супроводу суб'єктів життєдіяльності України на шляху до перемоги та інтеграції у світову спільноту на засадах концепції сталого людського розвитку.

ISBN 978-617-8319-14-4

Кравченко, Роман
аспірант кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет
Науковий керівник: д.філос.н., доцент Чайка І.Ю.

ПОСТВОЄННА УКРАЇНА ЯК ПРОСТІР ВІДРОДЖЕННЯ: СВІТОГЛЯДНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ І КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Після завершення війни перед Україною постає унікальне завдання – не лише відбудувати зруйновану інфраструктуру, а й переосмислити власний цивілізаційний вектор. В основі нової моделі розвитку має лежати світогляд миру – орієнтація на творення, співпрацю та відкритість до інновацій. Цей світогляд є філософським фундаментом креативних індустрій, які можуть стати рушійною силою відновлення країни.

Сучасна економіка дедалі більше спирається не на ресурси у класичному сенсі, а на інтелектуальний капітал, технології та інфраструктуру даних. У цьому контексті особливе значення набуває розвиток високопродуктивних дата-центрів, здатних забезпечити цифрову трансформацію держави, наукових установ, бізнесу й креативних кластерів.

Мир як стратегія розвитку. Світогляд миру – це не лише відсутність війни, а система цінностей, орієнтована на довіру, відкритість і креативність. Відбудова має спиратися на гуманістичні принципи: відновлення не повинно відтворювати старі індустріальні моделі, а має утверджувати економіку знань і співтворчості.

Креативні індустрії – дизайн, архітектура, ІТ, освіта, наукові дослідження, медіа – не лише генерують робочі місця, але й формують ідентичність мирної країни, яка вчиться жити не в режимі оборони, а в режимі розвитку. Саме у цьому контексті цифрова інфраструктура стає ключовим чинником миротворчої стратегії: вона інтегрує людей у глобальний обмін ідеями, зменшує залежність від сировинних ринків та зміцнює міжнародні партнерства.

Енергетична основа нової індустріалізації. Прикладом світової тенденції до поєднання енергетики та високих технологій є нещодавня угода між урядом США та компанією Westinghouse Electric Co., укладена у жовтні 2025 року. Згідно з повідомленням Bloomberg, США підписали контракт обсягом 80 мільярдів доларів на будівництво нових ядерних реакторів [1]. Цей крок демонструє, що майбутнє цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, неможливе без масштабної, стабільної й екологічно контрольованої енергетики.

Для України цей приклад особливо важливий. Інвестиції у модернізацію енергетичної інфраструктури відкривають шлях до створення нової цифрової-енергетичної екосистеми, що здатна залучати глобальних гравців – Microsoft, Google, AWS, Meta – і розвивати власні технологічні платформи.

Бум штучного інтелекту призвів до сплеску попиту на нову енергію та відродження інтересу до ядерної енергетики, яка може забезпечувати чисту електроенергію 24/7. Але на будівництво реакторів потрібно кілька років [1].

На даний момент в Україні є відповідна інфраструктура. Так потужність 4 атомних електростанцій (АЕС) оцінюється приблизно в 13,8 ГВт. За винятком Запорізької АЕС ($\approx 6\,000$ МВт), працює 9 енергоблоків (Рівненська, Хмельницька, Південно-Українська АЕС) загальною встановленою потужністю близько $\approx 7,8$ ГВт [2].

Також Україна володіє низкою передумов для створення масштабних дата-центрів:

- наявність водних ресурсів (ріка Дніпро, акваторія Чорного моря) для систем охолодження;
- високий енергетичний потенціал, зокрема завдяки атомній та гідроенергетиці;
- кадровий потенціал у сфері ІТ та інженерії, що вже проявився у глобальній конкурентоспроможності українських розробників;
- географічне положення між ЄС і Азією, що дає змогу створити транзитний вузол цифрових комунікацій.

У післявоєнний період ці фактори можуть зробити Україну важливою складовою європейської інфраструктури штучного інтелекту. За умов стабільності та інвестиційного захисту країна здатна перетворитися на регіональний дата-хаб, який об'єднає наукові дослідження, державні сервіси, бізнес-інновації та культурні ініціативи.

Креативна економіка як простір миру. Інтелектуальна та технологічна модернізація неминуче змінить українське суспільство. Вона утверджує нову етику праці та співжиття, де творення замінює руйнування, а інновація – насильство. Відновлення міст, інфраструктури, культурних центрів має відбуватися не за принципом «як було», а за принципом «як має бути в мирному світі».

Розбудова дата-центрів може стати не лише економічним, а й символічним актом – актом довіри до майбутнього. Це буде відбудова, заснована не на страху перед минулим, а на усвідомленні відповідальності перед наступними поколіннями.

Список посилань

1. Wade W., Morison R. Trump Uses Government-Investing Push to Boost Nuclear Industry. Bloomberg. 2025. October, 28. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-10-28/us-signs-80-billion-pact-with-westinghouse-for-nuclear-reactors?srnd=undefined>
2. Енергетичний лідер України. Офіційний сайт Акціонерного товариства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом». URL: <https://energoatom.com.ua/about>.

Bianchi, Filippo Andrea
Bachelor of Science in Sociology,
Vrije Universiteit, Amsterdam;
Georgian National Committee of
the Helsinki Citizens Assembly, Tbilisi

FRAGMENTED ACADEMIA, RESILIENT NETWORKS: THE ROLE OF HCA GNC IN SUPPORTING DIVIDED UNIVERSITIES

Since the fall of the Soviet Union, Georgia has found itself at the center of regional turmoil. The collapse of the USSR reopened unresolved fractures across the Caucasus: interwoven communities, ethnic groups, and administrative boundaries were reshaped into new nation-states, leading to conflict, displacement, and long-term division (Chankvetadze & Murusidze, 2021). As borders hardened, universities were among the institutions most affected (Chakhaia & Bregvadze, 2018). Many were split across conflict lines, forced to relocate, or fragmented into parallel structures, cutting academic communities off from their constituencies and from one another. Against this background, we propose the Portal for Divided Universities as a central tool for reconnecting fractured higher education institutions. While the region offers several historical and contemporary mechanisms of solidarity, existing infrastructures remain insufficient for sustained academic continuity. The Portal aims to provide a dedicated digital space where divided universities can maintain dialogue, coordinate research, and continue teaching safely across borders.

To understand the motivation and necessity behind this proposal, it is important to understand the ecosystem that makes it possible. Across ceasefire lines and contested borders, grassroots transregional networks have long compensated for the failure of formal political institutions (Garp, 2012). Civil organizations - often operating quietly and informally - redistribute resources, share information, and preserve links between communities that war or politics have separated (Henrikson et al., 2023). In Tbilisi, the Georgian National Committee of the Helsinki Citizens' Assembly (HCA GNC) has played a key role within these networks for nearly four decades. Beyond functioning as a traditional NGO, it also acts as a flexible connector among local actors, international partners, and academic institutions, providing support to universities that have been displaced or divided by conflict.

This work eventually culminated in Universities for Peace, a regional initiative designed to strengthen the role of universities in peacebuilding. The network sought to map institutional capacities, promote joint research on conflict dynamics, and develop regional approaches to prevention and reconciliation. Crucially, it established new channels of cooperation: exchange programs, co-teaching initiatives, and collaborative projects that brought together students and faculty of different ethnic and confessional backgrounds. For institutions such as Sukhumi State University - displaced but still operating as an autonomous entity - these structures offered visibility, continuity, and connection.

The experience of divided universities in the Caucasus reflects a broader historical pattern. Academic communities have frequently become victims of war, forced into exile or fragmentation (Henrikson et al., 2023). Examples such as the

University of Paris' relocation to Poitiers or the creation of the Baltic University in Exile illustrate a long-standing trend: when a university divides, its identity survives only if it maintains institutional continuity through mobility and networks of solidarity. In Georgia, the displacement of universities from Abkhazia and the Tskhinvali region followed a similar trajectory (Toria, 2015). Where institutions retained autonomy, as in the case of Sukhumi State University, continuity was possible; where they were absorbed elsewhere, as happened to Tskhinvali State University, intellectual heritage and institutional memory were largely lost (Coppieters, 2021).

Maintaining institutional identity is therefore central to post-conflict recovery. Divided universities can serve as early sites of dialogue, as anchors of civil society, and as producers of research capable of informing policy. But they can only do so when they are embedded in broad, resilient networks. Grassroots formations such as those supported by the HCA GNC allow universities to exchange knowledge, coordinate responses, and buffer against isolation (Caucasus Peacebuilding Network, 2013). Their decentralized nature enables “quiet diplomacy,” bypassing fragile or adversarial state institutions and sustaining cooperation even when official relations collapse.

Building on decades of these efforts, the Portal for Divided Universities represents the next step. It provides an online interface through which divided or displaced institutions can reconnect, collaborate, and continue functioning despite territorial, political, or security barriers. Digital tools have already proven essential for hosting exiled academic communities, enabling teaching and research to continue safely (Akkad, 2025). They also support reconnection, enabling continuous scholarly exchange across conflict lines, and facilitate the digital return of knowledge by allowing displaced scholars to contribute research back to their original academic ecosystems. The Portal consolidates these functions into a single, accessible platform. It offers a flexible, democratic infrastructure suited to the realities of frozen conflicts and fragmented territories. By linking universities through a virtual space rather than territorial proximity, it ensures continuity of academic work even when physical return is impossible.

Through the Universities for Peace network and its sustained investment in regional cooperation, the HCA GNC has already helped build a durable peace infrastructure. The Portal strengthens this role, expanding the possibilities for divided institutions to preserve their identity, safeguard their communities, and continue contributing to the region's civic and intellectual life. As the post-war world becomes more volatile and divisions deepen globally, models like the Georgian one become increasingly relevant. Grassroots civil society networks show how academic life can survive in fractured regions, offering lessons for mediating frozen conflicts, rebuilding knowledge infrastructures, and sustaining dialogue across borders. The Portal for Divided Universities builds on this tradition by providing a concrete mechanism for reconnection and rehabilitation—one that can be adapted, expanded, and replicated wherever universities are divided by war, politics, or displacement.

Reference list

1. Akkad, A. (2025). FIT Higher education (for) reconstruction: contributions of displaced Syrian academics for, in, and through higher education in conflict-

- affected Syria. Globalisation, Societies and Education, 1–17. <https://doi.org/10.1080/14767724.2025.2557451>
2. Caucasus Peacebuilding Network. (2013). Advancing the prospects: 20 years of civil society peacebuilding in the Caucasus.
 3. Chakhaia, L., & Bregvadze, T. (2018). Georgia: Higher Education System Dynamics and Institutional Diversity. Palgrave Studies in Global Higher Education, 175–197. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52980-6_7
 4. Chankvetadze, N., & Murusidze, K. (2021). Re-examining the radicalizing narratives of Georgia's conflicts. Carnegie Endowment for International Peace.
 5. Coppieters, B. (2021). A struggle over recognition and nonrecognition: The internationalization of the Abkhaz State University. Nationalities Papers. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/nps.2021.48>
 6. Garb, P. (2012): Civil society and conflict transformation in the GeorgianAbkhaz conflict: accomplishments and challenges, European Security, 21(1), 90-101
 7. Henrikson, A., Campeanu, H., & Khonelidze, Z. (2023). University diplomacy and conflict in Georgia. Fletcher Russia & Eurasia Program, The Fletcher School, Tufts University.
 8. Toria, E. (2015). The Sokhumi Branch of Tbilisi State University during and after the war. Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe.

Якименко, Анна
магістрант кафедри соціології,
Запорізький національний університет
Науковий керівник: д.філос.н., професор Лепський М.А.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТЕРОРИЗМУ В ЗМІ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Перехід до гібридних війн, в яких важливою складовою є інформаційна війна, що супроводжує і посилює вплив терористичних атак через ЗМІ, актуалізує розгляд соціальної безпеки суспільства. Репрезентація тероризму у ЗМІ стає соціальною загрозою стійкості суспільства, держави і її громадян. Інформаційна епоха створила умови, за яких медіа стали не лише джерелом знань, а й інструментом впливу на масову свідомість. Ще до початку гібридної війни 2014 року український медіапростір зазнавав системного впливу з боку рф, спрямованого на формування позитивного образу авторитарних лідерів [1], а з початком повномасштабного вторгнення це переросло в цинічну інформаційну агресію: російські медіа масово продукували фейки, побудовані на емоційному шантажі, зокрема історії про вигадані злочини українських військових, сфабриковані трагедії тощо [2]. Такі наративи легітимізують насильство, спотворюють моральні орієнтири та, в межах спільного культурного й інформаційного простору, де досі перебуває частина українців, формують репрезентацію тероризму так, що зникає межа між агресором і жертвою, а насильство подається як «захист» чи «боротьба за справедливість». Несвідоме відтворення цих архетипів розмиває самоідентифікацію, толерує агресію та

впливає на сприйняття тероризму в соціальному середовищі. У цих умовах надзвичайно важливо розвивати критичне мислення й здатність протидіяти цій формі символічного та кримінального впливу. Саме тому пропонуємо розглянути механізми, за допомогою яких відбувається репрезентація тероризму у ЗМІ.

Аналіз напрацювань дослідників у цій тематиці дозволяє зробити такі висновки. Питання інформаційної війни та медійного впливу на суспільну свідомість висвітлювали Г. Турченко [3], І. Рущенко [4] та М. Чікарькова [5], акцентуючи на системності російської пропаганди. Проблему міжнародного тероризму розглядали В. Ліпкан [6], Х. Кушнер [7], Б. Ганор [8] і С. Пілхова [9], які підкреслюють роль медіа у формуванні його ідеологічних образів.

Для дослідження означеної теми передусім потрібно визначити поняття «репрезентація тероризму». Етимологічно «терор» означає страх і жах [10, с. 556], а відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», терористичний акт - це злочин, який проявляється через застосування зброї, вибух, підпал чи інші дії, спрямовані на залякування населення або вплив на органи влади [11]. Термін «репрезентація» у лінгвістичному розумінні означає «представлення когось або чогось від імені іншого» [12].

Отже, сформулюємо поняття, яким надалі будемо користуватися: репрезентація тероризму - це процес відображення і конструювання образів терористів, жертв та актів насильства через засоби масової інформації, який формує суспільні уявлення і моральні оцінки. У контексті гібридної війни цей процес стає інструментом маніпуляції свідомістю, що перетворює інформацію на зброю та створює соціальні загрози для українського суспільства.

Країна-агресор продовжує здійснювати вплив на сприйняття тероризму як явища, використовуючи ЗМІ для розмивання меж між агресором і жертвою. Ці ризики можна розглянути через механізм репрезентативних каскадів - комунікативних моделей, які відтворюють архетипні образи через повторення, фрейми та наративи [13, с. 26–35]. Найбільш помітними у контексті тероризму є:

Каскад героїзації - виникає, коли ЗМІ фокусуються на особистості терориста, його мотивах або внутрішньому конфлікті, наділяючи його рисами «месника» чи «борця за справедливість». Прикладом застосування є спроби путіна репрезентувати власну агресію як «звільнення населення від нацистського режиму».

Каскад маргіналізації - формується тоді, коли медіа підкреслюють етнічну, релігійну або національну приналежність терориста, створюючи узагальнений образ загрози. Так, ще з радянських часів росія формувала стереотип україномовних як «маргіналів», а після 2014 року використала цей наратив для розколу суспільства, звинувачуючи українців у нацизмі й тероризмі.

Каскад криміналізації - редукує терориста до «монстра» без мотивації чи контексту. У нашому випадку росія спотворювала образ бригади «Азов», формуючи у світі неоднозначне ставлення до українських військових і підживлюючи внутрішні сумніви серед громадян.

Репрезентація тероризму в медіа в умовах інформаційної війни є складним соціальним феноменом, що поєднує комунікативну, символічну та ідеологічну

функції. Російські ЗМІ активно застосовують перераховані механізми для виправдання власної агресії та дискредитації України. Такі медійні каскади формують спотворене сприйняття реальності, знижують суспільну чутливість до насильства та підтримують небезпечні стереотипи. Усвідомлення цих процесів і розвиток критичного мислення є ключовою умовою для забезпечення інформаційної безпеки, протидії маніпуляціям і зміцнення української ідентичності в умовах війни.

Отже, можемо зробити висновок, що репрезентація тероризму через ЗМІ в умовах інформаційної війни є не лише проявом пропаганди, а й реальною соціальною загрозою, подолання якої потребує формування критичного мислення та інформаційної стійкості українського суспільства.

Список посилань

1. Скібіцька Ю. Україна не любить диктатуру, але любить Лукашенка. Чому? Соціолог Михайло Міщенко розповідає, якого президента насправді хочуть українці. Бабель | Розповідаємо про політику, культуру і суспільство в Україні. Останні новини детально і неупереджено. URL: <https://babel.ua/texts/38638-ukrajina-ne-lyubit-diktaturu-ale-lyubit-lukashenka-chomu-sociolog-mihaylo-mishchenko-rozpovidaye-yakogo-prezidenta-naspravdi-hochut-ukrajinci> (дата звернення: 28.10.2025).
2. Кондрат А. Які фейки поширювала Росія про Україну впродовж війни? : Свідомі. URL: <https://svidomi.in.ua/page/yaki-feiky-poshyriuvala-rosiia-pro-ukrainu-vprodovzh-viiny> (дата звернення: 29.10.2025).
3. Турченко Г. Проект "Новоросія" і новітня російсько-українська війна: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2018.
4. Рущенко І. П., Бакіров В. С. Російсько-українська війна і зміна парадигми національної безпеки. // Українське суспільство в умовах війни. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. С. 289–322.
5. Чікарькова М. Ю. Пропаганда ідей «руського міра» в Україні як системна інформаційна війна в сфері культури. 2020.
6. Ліпкан В. А. Боротьба з міжнародним тероризмом: нормативна база. К.: КНТ, 2007.
7. Kushner H. W. Encyclopedia of Terrorism. Oaks, California: Sage Publications, 2003.
8. Ganor B. Global Alert: The Rationality of Modern Islamist Terrorism and the Challenge to the Liberal Democratic World. Columbia University Press, 2015.
9. Pilchová S. Russian Terrorism in Ukraine during Contemporary Conflict. Masaryk University, Faculty of Social Studies, 2021.
10. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / Редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1983. (Словники України). Т. 5: Р-Т / Уклад.: Р. В. Болдирев та ін. 2006. 704 с.
11. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 06.11.2025).

12. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 7. 744 с. С. 511.
13. Лепський М. А. Біографічний метод: конструктор дизайну методології дослідження : монографія. Запоріжжя: ЦНСД, 2025. 460 с. (26-25)

***Байрак, Денис**
магістрант кафедри соціології
Запорізький національний університет
Науковий керівник: к.філос.н., доцент Сорокіна О.С.*

СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ ДОПОМОГИ ВПО В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження соціальних практик допомоги ВПО обумовлена масштабами гуманітарної кризи, спричиненої збройним конфліктом, що триває з 2014 року та особливо загострився після повномасштабного вторгнення у 2022 році. Внаслідок бойових дій мільйони українців були змушені залишити свої домівки, що створило надзвичайно високий попит на всебічну підтримку – матеріальну, психологічну, правову та соціальну. У цих умовах міжнародні гуманітарні організації відіграють критично важливу роль у реагуванні на потреби постраждалого населення, формуючи нові формати соціальної підтримки та адаптації ВПО до нових умов життя.

Соціальні практики допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) в Україні є важливою складовою гуманітарної політики, спрямованої на підтримку людей, які втратили свої домівки внаслідок війни. Вони охоплюють широкий спектр заходів, від матеріальної допомоги у вигляді житла, харчових наборів і фінансових виплат до психологічної підтримки, правової консультації та сприяння інтеграції у нові громади. Основні напрями змісту допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО), які реалізуються державою, міжнародними гуманітарними організаціями та місцевими громадами:

1. Матеріальна допомога – забезпечення житлом (тимчасовим чи постійним), надання харчових наборів, одягу, предметів першої необхідності.
2. Фінансова підтримка – щомісячні грошові виплати від держави, гранти чи цільова допомога від міжнародних організацій для покриття базових потреб.
3. Медична допомога – безкоштовне лікування, забезпечення ліками, доступ до реабілітаційних програм і психологічної підтримки.
4. Правова допомога – консультації з питань отримання статусу ВПО, оформлення документів, доступу до соціальних гарантій, захисту прав на житло та працю.
5. Освітня підтримка – забезпечення доступу дітей ВПО до шкіл і дитсадків, програми для здобуття вищої та професійної освіти, курси перекваліфікації для дорослих [1; 2; 3].
6. Психологічна допомога – індивідуальні та групові консультації, створення центрів підтримки, програми подолання травматичного досвіду.

7. Соціальна інтеграція – заходи, спрямовані на включення переселенців у нові громади: культурні та освітні проекти, створення умов для міжособистісної взаємодії.

8. Працевлаштування та економічна підтримка – сприяння у пошуку роботи, програми підтримки малого та середнього бізнесу ВПО, навчання новим професіям.

9. Інформаційна допомога – створення гарячих ліній, онлайн-платформ та інформаційних центрів, які надають переселенцям актуальні відомості про доступні ресурси та послуги.

10. Гуманітарна допомога в кризових ситуаціях – швидке реагування у випадках надзвичайних подій (масове переміщення, евакуація, стихійні лиха під час війни) [4;5;6].

Аналіз діяльності міжнародних гуманітарних організацій, що надавали допомогу Україні під час повномасштабного вторгнення, демонструє високий рівень мобілізації фінансових ресурсів та уваги до різних аспектів гуманітарної кризи. Залучені кошти сягали мільярдів доларів, що свідчить про усвідомлення світовою спільнотою масштабності викликів, з якими зіткнулася Україна. Водночас простежується і певна нерівномірність у пріоритетах різних організацій, а також недостатня увага до окремих вразливих груп, зокрема людей з інвалідністю.

Найбільші обсяги фінансування було зафіксовано з боку таких інституцій, як Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD) – 2 млрд доларів США та Міжнародний валютний фонд (IMF) – 1,4 млрд доларів США. Це підтверджує, що саме фінансові установи міжнародного рівня відігравали ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності України. Їхня допомога була спрямована не стільки на класичну гуманітарну сферу, скільки на підтримку економіки, банківської системи та відновлення інфраструктури [7].

Організації, що спеціалізуються на гуманітарних питаннях, медичній допомозі та підтримці біженців, акумулювали значні ресурси. Так, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) зібрало понад 486,3 млн доларів США, що підтверджує першочергову увагу до проблем переміщених осіб. Також високий рівень підтримки забезпечили UNICEF (331 млн доларів США) та Світова продовольча програма (159,3 млн доларів США), що свідчить про акцент на потребах дітей та продовольчій безпеці [8].

Варто відзначити, що деякі організації, як-от Програма розвитку ООН в Україні та Корпус милосердя (Mercy Corps), не оприлюднювали конкретних фінансових даних. Це ускладнює оцінку масштабів їхньої допомоги, але наявність проєктів свідчить про активну діяльність у сферах розбудови громад, стійкості та підтримки локальних ініціатив.

Окремі організації, такі як UN OCHA та Mercy Corps, виокремлювали людей з інвалідністю як окрему цільову аудиторію. Це свідчить про певний розрив між задекларованими принципами інклюзивності та реальною практикою. В умовах війни саме люди з інвалідністю опинилися серед найбільш уразливих, проте більшість організацій не робили їх об'єктом спеціальних програм.

Помітна також неоднорідність у прозорості діяльності. Наприклад, Міжнародний комітет порятунку (IRC) та Save the Children не надали інформації про обсяг акумульованих коштів, що ставить питання щодо підзвітності та можливостей оцінки їхнього реального внеску [9].

Загалом діяльність міжнародних гуманітарних організацій мала вирішальне значення для пом'якшення наслідків війни, однак досвід 2022–2024 років показав необхідність більшої інклюзивності, прозорості та стратегічної координації в майбутньому. Соціальні практики допомоги також мають ціннісний вимір, адже вони базуються на принципах гуманності, солідарності та захисту людської гідності. Саме через них суспільство демонструє готовність підтримати найбільш вразливі групи.

Список посилань

1. Федорович І., Цибенко К. Огляд роботи міжнародних гуманітарних організацій та їх відповіді на гуманітарну кризу в Україні, спричинену воєнною агресією з боку РФ URL: <https://ffr.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/Ohliad-mizhnarodnykh-humanitarnykh-orhanisatsiy-1.pdf> (дата звернення: 15.04.2025)
2. Новікова О.Ф., Амоша О.І., Антонюк В.П. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до В 60 стратегії успіху: монографія НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с.
3. Самолюк Н. М., Юрчик Г. М. Особливості соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні на основі програмного підходу. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2023. №2(102). С. 218-237.
4. Global Report on Internal Displacement (GRID) is the world's leading source of data and analysis on internal displacement. URL: <https://www.internaldisplacement.org/global-report/grid2024/> (дата звернення: 10.05.2025)
5. Буткевич В. Г. Поняття, функції та принципи міжнародного захисту прав людини та основних свобод Міжнародне право. Основні галузі. Київ : Либідь, 2004. 816 с.
6. Сидор П. І. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти та вітчизняна практика. Ефективна економіка. 2015. No 9. С. 23-31.
7. Дослідження стану підтримки місць компактного проживання ВПО в окремих громадах Дніпропетровської області (Дніпро, Кривий Ріг, Кам'янське, Самар, Павлоград URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/2_Justice-Dnipro_A5.pdf (дата звернення: 23.09.2025)
8. Організація Об'єднаних Націй. Об'єднані заради українського народу: ООН звітує про допомогу мільйонам українців. URL: <https://ukraine.un.org/uk> (дата звернення: 20.09.2025)
9. Огляд робіт міжнародних гуманітарних організацій URL: <https://ffr.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/Ohliad-mizhnarodnykh-humanitarnykh-orhanisatsiy-1.pdf> (дата звернення: 23.09.2025)

Ведмедєв, Володимир
аспірант кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет
Науковий керівник: к.держ.упр., доцент Заїка О.В.

АЛГОРИТМІЧНА АДРЕСНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ ВОЄННОГО ЧАСУ: CNAP-AI ДЛЯ МАРШРУТИЗАЦІЇ ТА РОЗМІЩЕННЯ ВПО

Повномасштабна війна спричинила масові внутрішні переміщення, руйнування житла та нерівномірну доступність інфраструктури. Органам публічного управління, зокрема мережі ЦНАП, потрібні рішення, які поєднують швидкість реагування із прозорістю та підзвітністю. Це завдання стосується високоризикових застосувань штучного інтелекту у сфері доступу до публічних послуг, а отже потребує зрозумілих правил, пояснюваних рекомендацій і постійного людського нагляду [1].

Нинішня інституційна екосистема містить кілька стійких опор. Статус внутрішньо переміщеної особи оформлюється через застосунок Дія або через органи соціального захисту і відображається в Єдиній інформаційній базі даних про ВПО. Призначення державної допомоги на проживання здійснюється через Єдину інформаційну систему соціальної сфери, тоді як гуманітарні виплати обробляються на платформі єДопомога. Водночас єдиного національного публічного реєстру місць соціального житла чи притулків не існує: переліки ведуться на рівні громад та областей, а сервіс «Прихисток. Робота» лише частково закриває інформаційну нішу і не є обов'язковим державним реєстром [2–7].

Запропонований підхід CNAP-AI покликаний доповнити наявні державні системи, не дублюючи їхніх функцій. Його роль полягає у тому, щоб допомогти працівникові ЦНАП і заявнику швидко знайти кілька реалістичних варіантів розміщення, лаконічно пояснити логіку пропозицій, забезпечити можливість бронювання або постановки до короткої черги та зафіксувати чіткий службовий слід ухваленого рішення. Критерії добору формулюються простою мовою: безпечне розташування, відповідність потребам сім'ї (доступність медицини та школи, умови проживання), реальний час у дорозі, актуальна наявність місць і чесний порядок, що не залишає уразливі групи «в хвості» загальної черги. Для заявника система подає коротке текстове пояснення («варіант А пріоритетний, бо поруч лікарня, є доступний вхід і вільні місця»), а для фахівця — стислий коментар щодо ключових чинників ранжування та відхилених альтернатив [8–11].

Процес обробки звернення побудований як послідовний і зрозумілий ланцюг дій. Заява може бути подана онлайн або в ЦНАП. Далі система оцінює терміновість звернення і відразу відсікає непридатні варіанти, що не відповідають очевидним вимогам заявника. Після цього формується набір придатних місць на підставі переліків від громад та партнерів і для кожного з них обчислюється інтегральна оцінка, у якій збалансовано враховано безпеку, доступ

до послуг, логістику та поточне завантаження. Сформовані пропозиції обговорюються із заявником. Остаточне рішення ухвалюється фахівцем ЦНАП разом із людиною, після чого варіант бронюється або оформлюється коротка черга з прогнозованим часом очікування. Через 7, 30 і 90 днів система ініціює короткі перевірки, щоб підтвердити успішність розміщення або запропонувати альтернативу у разі потреби. Людський контроль зберігається на кожному етапі: працівник може змінити рекомендацію, однак має стисло зафіксувати підстави рішення для подальшого навчання організації на власному досвіді [1, 8–11].

Система буде керуватись чіткими правилами, які будуть опубліковані для забезпечення контролю [1]. Перевага надається терміновим зверненням і вразливим сім'ям. Першочергово пропонуються ті місця, де люди реально отримують потрібні їм послуги. Коли два варіанти є близькими за якістю, дозволяється свідомо підтримати групи, що системно мали гірший доступ. Такі правила співвідносяться з підходами до чесного і водночас ефективного розподілу дефіцитних ресурсів та з практиками пояснюваних або інтерпретованих моделей, які легше піддати аудиту й обговоренню з людьми [8–11].

Обсяг даних, із яким працює CNAP-AI, свідомо обмежено тим мінімумом, що потрібен для якісної рекомендації. Йдеться про коротку форму звернення (склад сім'ї, наявність особливих потреб, часові та транспортні обмеження), актуальні переліки місць проживання від громад (місткість, умови, зайнятість), довідники доступності (лікарні, аптеки, школи), а також відомості про логістику та безпекові обмеження. Перевірка статусу ВПО і змін у соціальних виплатах відбувається через взаємодію з уже існуючими державними системами та сервісами. Модуль не створює нових реєстрів персональних даних і працює лише з дозволами, необхідними для підбору варіантів, що узгоджується з вимогами законодавства і логікою захисту даних [1–7].

У межах наявної цифрової інфраструктури доцільно поступово усунути прогалини, які заважають цілісному процесу підбору. Передусім потрібен сталий обмін переліками місць між громадами та ЦНАП, можливість бронювання із підтвердженням для заявника і короткі зрозумілі пояснення до кожної пропозиції. Крім того, варто запровадити єдиний «кабінет заявника» з підказками щодо локальних гуманітарних програм, а також виробити базовий державний стандарт журналів рішень і апеляцій, щоб забезпечити прозорість і відтворюваність практик між регіонами. На рівні державної політики бракує публічного національного переліку місць соціального житла з елементарним API та централізованого шару логістичних і безпекових обмежень, яким могли б користуватися ЦНАП по всій країні. Ці удосконалення природно спираються на вже наявні сервіси (Дія, ЄІССС, «Допомога, «Прихисток. Робота») та на відкриті агреговані дані про переміщення населення [2–7, 12–13].

Пілотне впровадження доцільно починати з двох–трьох ЦНАП у межах двох областей. На старті достатньо короткої форми звернення, інтегрованого перегляду доступних місць та простого механізму вибору з трьох найкращих варіантів, доповненого бронюванням або чергою та нагадуваннями для постконтролю. Показниками успіху мають стати час до заселення, частка

стабільних розміщень, рівень повторних звернень, кількість і результативність апеляцій, а також зрозумілість пояснень для заявників. Для планування потужностей і оцінювання попиту пілот спирається на регулярні зведення ІОМ та UNHCR, які надають найоперативнішу агреговану статистику без використання персональних даних [12–13].

Підсумовуючи, CNAP-AI працює як помічник для чесного та швидкого підбору рішень. Він знімає рутинні дії, надає зрозумілі пояснення кожній рекомендації, фіксує службовий слід і допомагає громадам створити прозору, відтворювану і орієнтовану на людину процедуру допомоги ВПО. Сила підходу — у зрозумілій мові правил, які можна перевірити, у збереженні людського контролю та у сумісності з чинними державними сервісами, без дублювання їхніх функцій [1–7].

Список посилань

1. Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union, 12.07.2024. ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>.
2. Постанова КМУ № 332 від 20.03.2022 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/332-2022-%D0%BF>.
3. Постанова КМУ № 404 від 14.04.2021 «Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/404-2021-%D0%BF>.
4. Постанова КМУ № 646 від 22.09.2016 «Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про ВПО». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/646-2016-%D0%BF>.
5. Мінцифра. «Як отримати довідку ВПО» (інструкція для Дії). URL: <https://diia.gov.ua/> (розділ «Довідка ВПО»).
6. Платформа «єДопомога» — перевірка статусу заявки. URL: <https://aid.edopomoga.gov.ua/check>.
7. «Прихисток. Робота» — сервіс пошуку роботи, житла та підтримки. URL: <https://prykhystok.gov.ua/>.
8. Kube, A.R.; Das, S.; Fowler, P.J. Fair and Efficient Allocation of Scarce Resources Based on Predicted Outcomes. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 76, 1219–1245 (2023). DOI: 10.1613/jair.1.12847.
9. Rudin, C. Stop explaining black box models for high-stakes decisions and use interpretable models instead. *Nature Machine Intelligence*, 1(5), 206–215 (2019). DOI: 10.1038/s42256-019-0048-x.
10. Ribeiro, M.T.; Singh, S.; Guestrin, C. “Why Should I Trust You?” Explaining the Predictions of Any Classifier. *KDD 2016 Proceedings*, 1135–1144. DOI: 10.1145/2939672.2939778.
11. Lundberg, S.M. et al. From local explanations to global understanding with explainable AI for trees. *Nature Machine Intelligence*, 2(1), 56–67 (2020). DOI: 10.1038/s42256-019-0138-9.
12. IOM DTM Ukraine. Internal Displacement Report — General Population Survey, recent rounds. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine>.

13. UNHCR. Ukraine Situation — Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

Дворецька, Єлизавета
студент кафедри соціології,
Запорізький національний університет
Науковий керівник: д.філос.н., доцент Скворець В.О.

НАРКОБІЗНЕС У ШВЕЦІЇ

Наркобізнес у Швеції за останнє десятиліття перетворився на одну з найсерйозніших загроз національній безпеці та суспільному добробуту. Масштаби проблеми, її міжнародний характер та зв'язок із насильством і корупцією вимагають глибокого вивчення та системного підходу. Однією з недостатньо досліджених проблем є проникнення організованих злочинних мереж у легальні економічні структури, зокрема у фінансовий сектор, сферу кредитування, логістики та торгівлі.

Метою даної роботи є огляд стану поширення наркобізнесу у Швеції, його структури, масштабів, ключових кримінальних груп та дій держави у відповідь на зростання злочинної діяльності.

Останніми роками Швеція зіштовхнулася з істотним загостренням ситуації у сфері організованої злочинності. Якщо раніше наркоторгівлю розглядали здебільшого як діяльність невеликих груп дилерів або контрабандистів, то сьогодні вона набула ознак високоструктурованої індустрії, що охоплює виробництво, транспортування, збут, фінансові операції та корупцію. Ключовою подією, яка докорінно змінила розуміння масштабів проблеми, став злам системи зашифрованого зв'язку Encrochat у 2020 році. Цей витік даних дав правоохоронним органам безпрецедентний доступ до внутрішньої комунікації злочинців у Європі, включно зі шведськими кримінальними мережами. Нові дані виявили, що щороку до Швеції завозиться від 100 до 150 тонн наркотиків, що значно перевищує попередні оцінки. Ця інформація змусила уряд, поліцію та суспільство переосмислити природу проблеми та методи протидії [5].

Завдяки операції французької поліції проти Encrochat правоохоронці у країнах ЄС отримали доступ до мільйонів повідомлень, які стосувалися контрабанди наркотиків, зброї, планування нападів та відмивання грошей. Поліція Швеції, завдяки цим даним, досягла успіхів у протидії злочинності: було заарештовано понад 230 осіб, причетних до крупних злочинних схем; виявлено 84 ключові особи, контролюючі ринок наркотиків; встановлено структуру кримінальних мереж та їхні транснаціональні зв'язки. Виявилося, що більшість керівників наркоринку проживають у Стокгольмі, Гетеборзі та Мальме – трьох найбільших шведських містах і центрах імпорту. Значна частина кримінальної діяльності пов'язана з Іспанією, де злочинні угруповання займаються вирощуванням та закупівлею канабісу. Таким чином, шведський наркоринок функціонує не як окрема структура, а як частина великої європейської злочинної системи [5].

Одним із найвідоміших кримінальних угруповань є Foxtrot, очолюване Равою Маджидом («Курдский Лис»). Ця група стала ключовим гравцем на шведському наркоринку та пов'язана з численними вибухами, стріляниною та конфліктами. Особливістю Foxtrot є високий рівень внутрішньої дисципліни та широке залучення осіб із вразливих соціальних груп. Отримання Маджидом турецького громадянства значно ускладнило його екстрадицію та ліквідацію мережі [3].

Hells Angels – міжнародна структура, присутня у Швеції з кінця XX ст. Незважаючи на легальні бізнеси, клуб часто асоціюють із торгівлею наркотиками, вимаганням та насильницькими злочинами. Конфлікти з іншими мотоклубами, зокрема із Bandidos, призводили до масштабних насильницьких інцидентів у скандинавських країнах, включно з убивствами та вибухами [4].

Bandidos – ще один міжнародний мотоклуб, який також вважається злочинною організацією. У Швеції він відомий участю у «війні мотоклубів» середини 1990-х років, а також інцидентами, пов'язаними з торгівлею наркотиками та замахами на вбивство [1].

Основний канал імпорту – вантажні перевезення, особливо через Ересуннський міст, що сполучає Швецію з Данією. Контрабандисти використовують вантажівки та контейнерні перевезення, приховуючи наркотики серед легальних товарів. За оцінками поліції, щороку відбувається близько 850 спроб крупної контрабанди. Водночас Швеція є не лише кінцевою точкою, а й транзитною країною. Частина наркотиків, які потрапляють на її територію, призначені для ринків Норвегії, Фінляндії та інших країн [5].

Одним із найважливіших результатів шведської поліції став висновок про те, що наркаторгівля має майже промисловий характер. Її структура нагадує повноцінну бізнес-модель: виробництво та закупівля наркотиків; транспортування та логістика; зберігання та розподіл; мережевий збут; відмивання грошей через легальні підприємства. Наркобізнес приносить щорічний дохід у 10–12 мільярдів крон. Ці кошти не лише фінансують подальшу злочинність, а й поступово формують паралельну економічну систему, що підриває державні інститути та сприяє корупції [5].

Однією з найтривожніших тенденцій стало зростання випадків корупції. Злочинні мережі дедалі частіше намагаються впливати на осіб, які мають доступ до важливих ресурсів: чиновників, банківських працівників, політиків, правників, митників та поліцейських. За даними Noa, виявлено близько 40 випадків корупційних спроб, серед яких підкуп, погрози та залякування. Показовим є злочин працівника банку, який отримав 450 000 крон за незаконне схвалення кредиту на 3,5 мільйона крон для осіб, пов'язаних із криміналітетом. Такі випадки демонструють, що організована злочинність проникає у критично важливі сфери держави та економіки [5].

Зростання наркобізнесу спричинило суттєве погіршення ситуації з безпекою у країні. У Швеції різко зросла кількість випадків стрілянини, вибухів та нападів, пов'язаних із територіальними конфліктами між угрупованнями. Літні місяці традиційно вважаються піками постачання наркотиків, що часто загострює конфлікти. Окремо варто зазначити соціальний аспект – дедалі більше

підлітків та молодих людей залучаються до злочинних структур, розглядаючи наркоторгівлю як спосіб швидкого заробітку. Це веде до формування нового покоління криміналітету [5].

У березні 2024 року уряд Швеції представив нову Національну стратегію боротьби з організованою злочинністю. Одним із її ключових пунктів є руйнування кримінальної економіки, переважну частину якої складає саме наркобізнес. Особливу увагу планують приділити портам, оскільки велика частина наркотиків надходить морським шляхом у контейнерах. Швеція також виступає транзитною країною, що збільшує ризики. Заходи стратегії включають: 1) посилення митного контролю; 2) розширення співпраці між поліцією, митницею та портовими службами; 3) інвестиції у технології сканування вантажів; 4) вдосконалення міжнародної координації у боротьбі з контрабандою [2].

Таким чином, аналіз останніх даних засвідчує, що наркобізнес у Швеції є однією з найбільш масштабних і складних соціально-кримінальних проблем сучасності. Завдяки матеріалам Encrochat держава отримала унікальну можливість виявити структуру злочинних мереж, проте ця інформація лише підтвердила реальність: наркобізнес давно працює на міжнародному рівні й приносить мільярди прибутки.

Боротьба з наркобізнесом вимагає комплексного підходу – поєднання силових заходів, боротьби з корупцією, міжнародної співпраці та соціальних програм, спрямованих на запобігання залученню молоді до криміналітету. Якщо не зупинити цю тенденцію, існує ризик формування паралельного суспільства, у якому влада належить не закону, а злочинним мережам, що становить загрозу для демократичних інститутів та майбутнього країни.

Список посилань

1. Bandidos. Вікіпедія. Останнє редагування: 21 жовтня 2025 р. URL: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Bandidos>
2. Erica Wide, Ebba Gustavsson, Niklas Gillström. Rundabordssamtal för att bekämpa narkotikasmugglingen i svenska hamnar. 19 mars 2024. URL: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/03/rundabordssamtal-for-att-bekampa-narkotikasmugglingen-i-svenska-hamnar/>
3. Foxtrot (criminal network). Вікіпедія. Останнє редагування: 17 листопада 2025 р. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Foxtrot_%28criminal_network%29
4. Hells Angels. Вікіпедія. Останнє редагування: 10 жовтня 2025 р. URL: https://sv.wikipedia.org/wiki/Hells_Angels
5. Nils Stahle. Så smugglas tonvis med narkotika in i Sverige – stor kartläggning av grovt kriminella. 10 maj 2021 (uppdaterad 7 april 2022). URL: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sa-smugglas-tonvis-med-narkotika-in-i-sverige-stor-kartlaggning-av-grovt-kriminella>

Ель Гуессаб, Карім
д.філос.н., доцент, професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
Запорізький національний університет

Білокопитова, Ніна
к.філос.н., докторант кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУБ'ЄКТНОСТІ В ДОБУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ АГЕНТІВ: МЕТАМОДЕРНА ТА МЕТАСВІДОМІСНА ОПТИКА

Стрімка інтеграція штучного інтелекту (ШІ) у соціальному середовищі створює новий режим взаємодії між людиною та технологією. Алгоритм перестає бути інструментом і стає співдіючим агентом, що впливає на прийняття рішень, структурування знання та формування соціальної реальності. У цій конфігурації традиційна модерна модель суб'єкта зазнає суттєвого тиску, що вимагає нових методологічних рамок для осмислення процесів суб'єктивації.

У пропонованій роботі феномен алгоритмічно-розподіленої суб'єктності аналізується крізь призму метамодерної філософії та концептів метасвідомості.

1. Розпад модерної суб'єктності: технологічне втручання в ядро автономії.

Модерна парадигма визначала суб'єкта як автономного раціонального індивіда, здатного до самостійного оцінювання, прогнозування, інтерпретації та морального судження. Проте цифрова інфраструктура ХХІ ст. засвідчує зміну цього епістемологічного підґрунтя.

Алгоритми дедалі частіше перебирають на себе ключові функції людського раціонального апарату, від оцінки ризиків до прийняття морально забарвлених рішень у сферах медицини, фінансів, безпеки та праці.

Як зазначає Шошана Зубофф, сучасні технологічні системи формують «архітектуру поведінкової модифікації», у межах якої людські інтенції підлягають алгоритмічному переналаштуванню [5]. Суб'єкт з автономного агента перетворюється на елемент складної техносоціальної матриці.

2. Метамодерна оптика: взаємодія між довірою та рефлексивною тривогою.

Метамодерн як культурно-філософська парадигма пропонує унікальний спосіб опису цієї динаміки. Замість модерного ідеалу автономії чи постмодерних деконструкцій суб'єкта він вводить маятниковий рух між ентузіазмом щодо технологій та критичною обережністю [4].

Метамодерний суб'єкт не відмовляється від технологічного прогресу, але й не сприймає його як нейтральний. Він існує в онтологічній напрузі, де людина і алгоритм це партнери, але партнери асиметричні. У цьому русі з'являється гібридна суб'єктність, що поєднує людську екзистенційну глибину з алгоритмічною потужністю аналізу.

3. Алгоритмічно-розподілена суб'єктність як новий тип агентності.

Розподілена суб'єктність виникає тоді, коли людська дія і технологічне обчислення утворюють єдину систему прийняття рішень. Ця система характеризується: делегуванням когнітивних функцій технологічним агентам; епістемологічною залежністю від рекомендацій та прогнозів систем штучного інтелекту; розмитістю відповідальності між особою та алгоритмічною інфраструктурою.

Люцина Флориді описує це як «інфосферну» реальність, у якій людська агентність є структурно пов'язаною з алгоритмічними потоками даних [2]. Алгоритмічно-розподілена суб'єктність це не редукція людини до цифри, а перехід до мережевої форми буття, де рішення є продуктом взаємодії органічної свідомості та технічної логіки.

4. Метасвідомість як умова збереження людського виміру суб'єкта.

Філософія метасвідомості пропонує інструменти для того, щоб зберегти автономію та критичність у ситуації, коли частина мислення делегується алгоритмам. Метасвідомість це здатність усвідомлювати власні когнітивні стани, механізми мислення та умови, в яких формується вибір [1; 3].

У контексті алгоритмічної взаємодії метасвідомість: створює критичну дистанцію щодо технологічних рекомендацій; дозволяє розпізнавати моменти нав'язаних рішень; формує відповідальне співбуття з алгоритмічними системами; забезпечує людській суб'єктності глибину, яку неможливо алгоритмізувати.

Це не опір технологіям, а підвищення рівня рефлексивності, що робить людину рівноправним учасником гібридної суб'єктності.

5. Гібридна суб'єктність як перспектива майбутнього людського буття.

Майбутнє не можна редукувати ні до алгоритмічної автономії, ані до повернення модерної індивідуалістичної суб'єктності. У техносотціальній реальності формується гібридний суб'єкт, у якому: алгоритм виконує функцію обчислювального спів-агента, людини-носія метасвідомості, творчості та екзистенційної рефлексії, а метамодерна структура це поля напруги та коливань між цими полюсами.

Саме така суб'єктність відповідає умовам доби, де знання і дія є продуктом взаємодії природного й штучного інтелектів.

Висновки.

Алгоритмічна інфраструктура не руйнує людську суб'єктність, але радикально її трансформує. Завдяки метамодерній оптиці та філософії метасвідомості стає можливим опис нової форми: алгоритмічно-розподіленої суб'єктності, у якій людина зберігає здатність до критичної рефлексії та екзистенційної автономії, співпрацюючи з технологічними агентами. Такий суб'єкт не стає залежним, а стає розширеним; не підпорядкованим, а інтегрованим у складну техносотціальну систему.

Список посилань

1. Damasio, Antonio. Self Comes to Mind: Constructing the Conscious Brain. New York: Pantheon, 2010.

2. Floridi, Luciano. The Fourth Revolution: How the Infosphere Is Reshaping Human Reality. Oxford: Oxford University Press, 2014. https://issc.al.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/2/2022/05/Luciano-Floridi-The-Fourth-Revolution_How-the-infosphere-is-reshaping-human-reality-Oxford-University-Press-2014.pdf
3. Varela F. J. The naturalization of phenomenology as the transcendence of nature: Searching for generative mutual constraints //Alter: Revue de phénoménologie. 1997. –Т. 5.. <https://philpapers.org/rec/VARTNO-2>
4. Vermeulen, Timotheus, and Robin van den Akker. “Notes on Metamodernism.” Journal of Aesthetics & Culture 2, no. 1, 2010: 1–14. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>
5. Hongladarom, S. Shoshana Zuboff, The age of surveillance capitalism: the fight for a human future at the new frontier of power. AI & Soc 38, 2359–2361, 2023. <https://doi.org/10.1007/s00146-020-01100-0>

Калюжна, Анна
студент кафедри соціології,
Запорізький національний університет
Науковий керівник: д.філос.н., доцент Скворець В.О.

СТІЙКІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повоєнне відновлення України відбуватиметься в умовах високої конкуренції за ресурси, динамічних соціальних процесів та зростаючого впливу цифрових технологій. У таких умовах завжди активізуються транснаціональні злочинні мережі, які прагнуть включитися в освоєння ресурсів, що виділяються на повоєнну відбудову. Однією з найбільш небезпечних і водночас соціологічно показових є Ндрангета – мафіозна організація з надзвичайно високим рівнем внутрішньої стійкості, відтворюваності й адаптивності.

Дослідники характеризують Ндрангету як соціальну групу зі специфічними механізмами відбору, соціалізації та інтеграції, що забезпечують її тривале функціонування [1, с. 108]. Її стійкість ґрунтується на комбінації кровно-родинних зв'язків, ритуалізованих практик, жорсткої ієрархії, ефективного контролю над членами та здатності до транснаціональної адаптації. Такі характеристики роблять Ндрангету не просто кримінальною структурою, а особливим типом соціального організму, що здатен проникати в політичні, економічні та комунікаційні системи різних країн [2]. Однією з властивостей сучасної організованої злочинності є її здатність використовувати нові технології в процесі адаптації до нових соціальних умов.

Сучасні технології – зокрема алгоритмічні системи, інструменти штучного інтелекту, цифрова анонімізація та криптоекономіка – створюють нові можливості для злочинних мереж. Водночас вони становлять загрозу для людської суб'єктності, оскільки зменшують прозорість інформаційних потоків, ускладнюють ідентифікацію ризиків та формують середовище, у якому соціальна дія стає залежною від алгоритмічного впливу. Ндрангета вже

продемонструвала здатність адаптуватися до таких змін: від використання закритих цифрових каналів комунікації до інтеграції у легальні сфери, де автоматизація приховує нелегальні операції [3, с. 92].

Для України ці процеси мають надзвичайно велике значення. Після війни країна зіткнеться з масовими потоками фінансової допомоги, міжнародних інвестицій і реконструктивних бюджетів. Історичний досвід Південної Італії показує, що саме в такі періоди мафіозні групи активно проникають у відбудовчі структури, використовуючи поєднання корупційних мереж, насильства та соціальної інтеграції. Аналіз Ндрангети дозволяє виявити, які соціальні механізми роблять подібні групи стійкими та здатними до відтворення: 1) закритість і родинність, що гарантують внутрішню лояльність; 2) нормативна автономія та альтернативне право; 3) ціннісна інтеграція через ритуали й символи; 4) мережевість і гнучкість, що дозволяють одночасно бути локальними та глобальними; 5) економічна диверсифікація, у тому числі через легальні бізнеси; 6) адаптація до цифрових інструментів, включно з фінансовими та комунікаційними.

Ці фактори загрожують як державному суверенітету, так і людській суб'єктності – здатності громадян діяти автономно й усвідомлено. Коли соціальні практики підмінюються алгоритмічними, а традиційні інститути ослаблені війною, виникає ризик, що кримінальні мережі заповнять вакуум соціальної організації.

У цьому контексті штучний інтелект виступає водночас інструментом ризику і засобом протидії [4]. Штучний інтелект може бути використаний для: 1) автоматизації фінансових махінацій; 2) створення фейкових цифрових ідентичностей; 3) приховування транзакцій; 4) маніпуляції інформаційним простором.

Проте штучний інтелект може стати й ключовим інструментом для миротворення, забезпечуючи вирішення важливих завдань: 1) аналіз великих даних для виявлення корупційних ризиків; 2) прогнозування кримінальних схем; 3) ідентифікація зв'язків у мафіозних мережах; 4) моніторинг цифрової активності, пов'язаної з нелегальними практиками; 5) захист критичної інфраструктури.

Дослідження життєздатності Ндрангети засвідчує, що кримінальна структура може стати фактично всесильною саме тоді, коли суспільство поступово втрачає контроль над власними соціальними інститутами та інформаційними процесами. У таких умовах мафіозні мережі займають «інституційний вакуум»: вони перехоплюють функції регулювання, комунікації, захисту, а іноді й вирішення соціальних конфліктів. Ослаблення держави, недовіра до офіційних інституцій, розмитість норм і руйнування інформаційної автономії громадян створюють середовище, у якому злочинні угруповання можуть не лише впливати на економіку й політику, а й формувати альтернативну систему правил, що підмінює собою легальні механізми влади.

Для України критично важливо закласти в процес інституційного відновлення механізми, що посилюють людську суб'єктність: розвиток правової

культури, громадянської відповідальності, довіри до держави, а також цифрової грамотності, що дозволяє розпізнавати ризики алгоритмічних впливів.

Список посилань

1. Олег Мальцев, Віталій Луньов, Філософія Півдня Італії - Дніпро: Середняк Т. К., 2020 - 443 с. 108 с.
2. “Five things to know about Italy’s ‘Ndrangheta mafia,” France 24, January 11, 2021, URL: <https://surl.li/pgcuto> (дата звернення: 16.10.2025)
3. PROGETTO PON SICUREZZA. Gli investimenti delle mafie. Il rapporto “Gli investimenti delle mafie” finanziato dal “Programma Operativo Nazionale Sicurezza per lo Sviluppo – Obiettivo Convergenza 2007-2013”, cofinanziato dall’Unione Europea. pp. 89–92
4. National Security Data and Policy Institute. An AI Algorithm to Identify Illicit Actors in Financial Transaction Networks, URL: <https://nationalecurity.virginia.edu/research/ai-algorithm-identify-illicit-actors-financial-transaction-networks> (дата звернення: 16.10.2025)

Лукашева, Вероніка

студент кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: к.політ.н., доцент Лепська Н.В.

ПОЛІТИЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація зробила світ значно відкритішим, бо люди вільно подорожують, країни активніше торгують між собою, інформація поширюється з неймовірною швидкістю. Це створює нові можливості й спрощує міжнародну взаємодію. Водночас така відкритість супроводжується відчуттям втрати контролю над процесами, які раніше визначалися виключно на національному рівні. У цих умовах у багатьох суспільствах посилюється потреба в пошуку внутрішньої опори, що й актуалізує інтерес до політичного націоналізму.

Націоналізм у цьому контексті стає способом повернення відчуття стабільності та самостійності. Як зазначає О. Лозовицький, у ситуації, коли економічні та політичні процеси дедалі більше залежать від глобальних структур, суспільство очікує від держави активнішого захисту власних інтересів [1]. Коли економіка залежить від міжнародних корпорацій чи зовнішніх ринків, люди починають вимагати більшої ролі держави у контролі над ресурсами й підтримці національних виробників. Але є ще дуже важливий аспект – культура. Глобальний інформаційний простір часто нав’язує однакові моделі життя, через що локальна культура може здаватися менш значущою. Люди починають більше цінувати свою історію, мову, символи, традиції. Політичний націоналізм тут працює як спосіб зберегти й підкреслити власну унікальність, щоб країна, так би мовити, не розчинилася у глобальному світі. Людям важливо знати, хто вони, звідки їхні корені і що робить їхню країну унікальною [2]. Проте, окремим фактором стає питання міграції. Потоки мігрантів, які переміщуються через

економічні чи воєнні причини, часто викликають суперечки й страхи. Деякі суспільства реагують на це вимогами посилити контроль кордонів, щоб не допустити зміни культурного середовища або перевантаження соціальних систем. Це теж одна з форм політичного націоналізму, і це теж підсилює націоналістичні настрої та бажання встановити чіткіші правила.

Варто зазначити, що сам по собі націоналізм може мати різні форми. У демократичних державах він часто орієнтований не на поділ людей за походженням, а на ідею єдності громадян навколо спільних цінностей. Такий підхід дозволяє зберігати свою культуру й водночас співпрацювати з іншими країнами. Втім, політичний націоналізм має й свої ризики, про які важливо пам'ятати. Якщо він переходить межу здорового підкреслення національної ідентичності, то може перетворитися на закритість, недовіру до всього чужого й навіть на конфліктність. Як підкреслює Т. Бевз, у деяких країнах такі настрої призводили до зростання ксенофобії, агресивної риторики та політики ізоляції, коли держава ставить себе вище за міжнародні правила й зобов'язання [2]. Також національна ідея інколи стає зручним інструментом для політиків, які використовують її, щоб зміцнити власну владу, відволікти людей від реальних проблем або виправдати непопулярні рішення. Це може послабити демократію, знизити рівень толерантності в суспільстві й створити напругу у відносинах із сусідами.

У висновках варто відзначити, що політичний націоналізм є прямою реакцією на економічні, культурні та соціальні виклики, які породжує глобалізація. Він зумовлений прагненням суспільств зберегти власну самобутність, посилити роль держави та контролювати процеси, що раніше вважалися виключно національною компетенцією.

Аналіз сучасних тенденцій демонструє, що націоналістичні рухи найчастіше активізуються в умовах економічної нестабільності, культурної уніфікації та масових міграційних потоків. Водночас досвід різних країн свідчить, що надмірна концентрація націоналістичних ідей може призводити до соціальної напруги, радикалізації політичного дискурсу та конфліктів на міжнародній арені. Відповідно, політичний націоналізм у сучасному світі виступає як складний соціально-політичний феномен, що одночасно відображає потребу у стабільності та виявляє потенційні ризики для внутрішньої і міжнародної політики.

Список посилань

1. Лозовицький О. Національна ідеологія – основа державно - політичного піднесення за умов глобалізації // Освіта регіону. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/117>
2. Бевз Т. Вплив глобалізації на утвердження національної ідентичності в умовах війни: виклики і загрози // Українознавство, 2022, №3. URL: <https://elar.tsatu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/69fc64d3-de3d-40f2-8885-fba50124081a/content>

МЕДИТАТИВНІ ПРАКТИКИ ДЗЕН-БУДДИЗМУ У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МЕДИЦИНИ: ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У сучасному суспільстві психічне здоров'я стає одним із ключових факторів якості життя, адже зростає поширеність тривожних і депресивних розладів, психосоматичних проявів та наслідків хронічного стресу. Ця ситуація викликає потребу не лише в клінічних інструментах, а й у ширшому гуманітарному та філософському осмисленні психотерапевтичних процесів. Одним із напрямів, що пропонує цілісний погляд на людину та її психічний стан, є дзен-буддизм із його медитативними практиками.

Метою дослідження є філософське обґрунтування психотерапевтичного потенціалу медитативних практик дзен-буддизму та визначення можливостей їх інтеграції у систему сучасної медицини. Методологія базується на міждисциплінарному аналізі, що поєднує філософські концепції свідомості, феноменологічні підходи та дані сучасної медицини й психології щодо впливу медитації на психічний стан людини.

Дзен-буддизм виходить із уявлення, що причина страждання полягає у неусвідомленості, фрагментації внутрішнього досвіду та надмірній ідентифікації з мисленнєвими конструкціями. Медитація розглядається як спосіб повернення до цілісного переживання реальності та водночас як практика зниження емоційної реактивності. Центральне значення має перебування у моменті «тут і тепер», що сприяє розвитку стійкого, врівноваженого стану свідомості. На відміну від технік релаксації, які часто спрямовані на зменшення напруги, медитація у дзен акцентує увагу на прийнятті, спогляданні та формуванні внутрішнього спокою через усвідомлення природи власних переживань.

У сучасній медицині дедалі більше уваги приділяється психосоматичній єдності тіла і свідомості. Медитативні практики, що походять із дзен, розглядаються як інструменти впливу на нейрофізіологічні механізми: вони сприяють нормалізації роботи автономної нервової системи, зниженню рівня кортизолу, регуляції емоційних центрів мозку та покращенню когнітивної стійкості. Застосування медитації у програмах підтримки психічного здоров'я показало її ефективність у роботі з тривожними станами, хронічним болем, стресом і посттравматичними переживаннями.

Філософське значення медитативних практик дзен-буддизму для медицини полягає у формуванні цілісного погляду на людину. У межах цього підходу психічне здоров'я розуміється не лише як відсутність патології, а як гармонійна взаємодія тіла, психіки та свідомості. Дзен пропонує не просто техніку медитації, а світоглядну модель, у якій внутрішня тиша та ясність сприймаються як природний стан людини. Така перспектива може поглибити розуміння процесів відновлення, допомагаючи медичним фахівцям розглядати

пацієнта не лише як носія симптомів, а як суб'єкт переживання, здатний до внутрішнього розвитку.

Отже, медитативні практики дзен-буддизму мають значний психотерапевтичний потенціал і можуть ефективно доповнювати сучасні медичні підходи до роботи з психоемоційними станами. Вони не замінюють клінічних методів, проте здатні зміцнювати психологічну стійкість, підвищувати рівень усвідомленості та сприяти формуванню внутрішньої гармонії, що є важливою складовою цілісного здоров'я людини.

Список посилань

1. Suzuki D.T. An Introduction to Zen Buddhism. London: Rider, 1934.
2. Hanh T.N. The Miracle of Mindfulness. Boston: Beacon Press, 1975.
3. Aitken R. The Mind of Clover: Essays in Zen Buddhist Ethics. North Point Press, 1984.
4. Kabat-Zinn J. Full Catastrophe Living. New York: Dell Publishing, 1990.
5. Goleman D., Davidson R. Altered Traits: Science Reveals How Meditation Changes Your Mind, Brain, and Body. New York: Avery, 2017

Малахова, Юлія

*студент спеціальності 231 «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

РОЛЬ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ СІМЕЙ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі трансформації соціальної сфери та загострила структурні проблеми системи надання соціальних послуг, які в умовах мирного часу мали латентний характер. Масове внутрішнє переміщення населення, зростання рівня бідності, втрати житла й джерел доходу, погіршення психоемоційного стану населення суттєво підвищили навантаження на систему соціального захисту. У цій ситуації особливо вразливою соціальною групою стали сім'ї з дітьми, які потребують не фрагментарної допомоги, а комплексної, скоординованої підтримки.

Довоєнна модель надання соціальних послуг в Україні значною мірою ґрунтувалася на відомчому принципі, що передбачав розподіл функцій між окремими установами соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та службами у справах дітей. Такий підхід обмежував можливості своєчасного виявлення складних життєвих обставин сімей з дітьми та не забезпечував безперервності соціального супроводу. В умовах війни ці недоліки стали критичними, оскільки фрагментарність втручань унеможливлювала ефективне реагування на багатовимірні потреби сімей, пов'язані з травматичним досвідом, нестабільністю проживання та порушенням соціальних зв'язків.

У цьому контексті інтегровані соціальні послуги набувають особливого значення як концептуальна та практична відповідь на сучасні виклики.

Інтегрований підхід у цьому контексті доцільно розглядати як системну управлінську модель, а не як сукупність окремих міжвідомчих заходів, що забезпечує цілісність, безперервність та адресність соціальної підтримки сімей з дітьми. Інтегрований підхід передбачає не лише координацію діяльності різних надавачів послуг, а й формування цілісної моделі підтримки, орієнтованої на потреби конкретної сім'ї з дитиною. Йдеться про поєднання соціальної, психологічної, освітньої, медичної та правової допомоги в межах єдиного маршруту отримання послуг, що дозволяє уникнути дублювання функцій і втрати ресурсів [2; 4].

Ключову роль у впровадженні інтегрованих соціальних послуг відіграє територіальна громада як базовий рівень організації соціальної роботи. Саме на рівні громади здійснюється первинне виявлення сімей у складних життєвих обставинах, оцінка їхніх потреб, координація міжвідомчої взаємодії та моніторинг ефективності наданої допомоги. В умовах війни територіальна громада виконує не лише адміністративну, а й стратегічну функцію, формуючи локальну систему реагування на кризові ситуації, пов'язані із захистом прав дитини та підтримкою сімей.

Особливістю інтегрованого підходу є його орієнтація на сім'ю як цілісну соціальну систему. Для сімей з дітьми це означає можливість поєднання матеріальної підтримки з психосоціальним супроводом, розвитком батьківських компетенцій, профілактикою сімейного неблагополуччя та запобіганням розлученню дитини з біологічною сім'єю. У воєнний період такий підхід сприяє зниженню ризиків повторної травматизації дітей і створює передумови для відновлення сімейного функціонування.

Ефективність інтегрованих соціальних послуг значною мірою залежить від інституційної спроможності територіальної громади, наявності підготовлених фахівців соціальної сфери та налагоджених механізмів міжсекторальної взаємодії. Водночас війна стала каталізатором інституційних змін, продемонструвавши обмеженість ізольованих відомчих рішень та необхідність переходу до комплексних моделей соціальної роботи, орієнтованих на людину і сім'ю [3; 5].

Отже, інтегровані соціальні послуги для сімей з дітьми в умовах війни слід розглядати не як тимчасовий антикризовий інструмент, а як стратегічний напрям розвитку системи соціальної роботи на рівні територіальної громади. Їх впровадження сприяє підвищенню якості соціальної підтримки, забезпеченню прав дитини та формуванню стійкої, людиноцентричної моделі соціальної політики, що є необхідною передумовою післявоєнного відновлення та соціальної стабільності.

Список посилань

1. Бех І. Д. Соціально-педагогічні засади захисту прав дитини. Київ: Либідь, 2018.
2. Кальченко Т. Інтегровані соціальні послуги як інструмент підтримки сімей з дітьми. Соціальна робота та освіта. 2020. № 2.

3. Міністерство соціальної політики України. Соціальні послуги в умовах воєнного стану: аналітичні матеріали. Київ, 2022.
4. UNICEF. Integrated Social Services for Children and Families in Humanitarian Contexts. New York, 2021.
5. Шевчук О. Міжвідомча взаємодія у системі соціального захисту населення. Київ, 2019.

Озерянський, Нестор
*магістрант кафедри політології,
Запорізький національний університет
Науковий керівник: к.політ.н., доцент Лепська Н.В.*

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТІЙКІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ: ВІД «ЗЛАМУ» ДО НОВИХ ФОРМ УЧАСТІ

Демократія за своєю сутністю є процесом самоврядування (self-government), і цей процес вимагає від людей певного рівня поінформованості, активності й можливості брати участь у прийнятті суспільних рішень. З часів активного розвитку цифрових технологій людство поклало надії, що вони, зокрема інтернет, стануть силою децентралізації і демократизації, але впродовж останнього десятиліття ця надія згасає [4, с. 7-8]. Натомість ми бачимо величезну централізацію контролю над даними та інформацією в руках небагатьох технологічних платформ.

Така централізація є ворожою до самоврядування, адже вже сьогодні Штучний інтелект (ШІ) ризикує стати не інструментом розширення прав та можливостей, а інструментом централізації влади. Ця тенденція створює небезпеку, оскільки вона містить у собі не лише комерційний, а й геополітичний інтерес. Боротьба за домінування у сфері ШІ ведеться не тільки між технологічними компаніями, а й між державами. Тож, метою нашої розвідки є з'ясування, як ця подвійна (корпоративна й державна) централізація загрожує інституціоналізації демократії, та за яких умов можливо (і чи можливо взагалі) використання ШІ для поширення самоврядування.

Небезпеки Штучного Інтелекту для демократії безпосередньо впливають з його поточної архітектури та бізнес-моделей, які його просувають.

1. Архітектура корпоративної централізації. Сучасний ШІ, а особливо великі мовні моделі, належать обмеженій кількості технологічних компаній, таких як Google, OpenAI, Microsoft, Meta та ін. Ця архітектура посилює вже існуючу монополію цих платформ на інформацію та увагу. Ця система створює те, що Шюшана Зубофф називає «екосистемою стеження» (surveillance capitalism) [7, с. 124].

2. «Злам демократії» (democracy hacking) через бізнес-модель залучення (engagement). Ця централізація має деструктивні наслідки вже сьогодні. Лоуренс Лессіг називає цей механізм «зламом демократії». [6] Бізнес-модель централізованих платформ полягає не в поширенні правдивої інформації, а у збільшенні «залучення» користувачів. ШІ активно використовується для

оптимізації цього процесу залучення. Він швидко виявив, що найкращий спосіб це зробити – це показувати людям «екстремальний, поляризуючий, наповнений ненавистю контент». Відповідно алгоритми, які налаштовує ІІІ «згодовують» нам саме це, що призводить до ситуації, коли факти і «правда» вже не мають значення, як особисті переконання та емоції. Ще у 2016 році Оксфордський словник назвав цей термін «постправда» словом року в 2016, давши таке визначення: «позначає обставини, за яких об'єктивні факти є менш значущими для формування громадської думки, ніж апелювання до емоцій та особистих переконань». [6] Це було задовго до масового поширення ІІІ, але саме він остаточно закріпив цю тенденцію. Через цей інформаційний хаос руйнується довіра до базових демократичних інститутів, таких як незалежні ЗМІ чи вибори (якими легко маніпулювати). А генеративний ІІІ тільки погіршує цю ситуацію, адже він дозволяє не лише маніпулювати фактами а й створювати їх з нуля (наприклад, «deepfakes»).

3. Централізація як інструмент державного контролю (цифровий авторитаризм). Гонка за домінування в сфері ІІІ відбувається не лише між технологічними корпораціями, вона стає все більш вираженою як геополітичне та ідеологічне протистояння між державами. Вже сьогодні Китай витрачає на дослідження ІІІ більше, ніж США. Китай є головним прикладом вдосконалення ІІІ для контролю над громадянами через «систему соціального кредиту» та «China Brain Project» – системи стеження за громадянами на основі ІІІ. [6, с. 187-188]

Звісно, не можна казати про суцільну руйнацію демократичних інститутів в сучасному Китаї, але зокрема Китай експортує цифровий авторитаризм до інших країн. Дослідження показують, що інші країни з «Осі Зла», зокрема Росія та Іран, «озброюють генеративний ІІІ» (weaponizing generative AI) для маніпулювання інформаційним простором та «підризу демократії» за кордоном. Важливо розуміти, що мова тут йде не про потенційні загрози, а про вже підтверджені факти зловживання ІІІ [1; 5, с. 64].

За своєю суттю ІІІ не є антидемократичним інструментом, і ми, як людська спільнота, повинні мати можливість визначати, куди він нас приведе. За умови свідомого проектування та регулювання він може навпаки стати інструментом посилення самоврядування.

ІІІ можна використовувати «знизу-вгору» для посилення контролю громадян за владою [2, с. 7]. Зокрема вже сьогодні ІІІ застосовується для аналізу великих масивів інформації, що допомагає журналістам-розслідувачам та громадським організаціям, наприклад, для виявлення корупції на державних закупівлях. Також інструменти на основі ІІІ роблять прозорим процес фінансування виборчих кампаній [3]. ІІІ може виступати посередником між громадянами та владними інститутами. Наприклад, платформа Legislaide допомагає місцевим органам влади у «законодавчих дослідженнях, розробці та юридичному огляді», що відповідає ідеї ІІІ як «спільного ресурсу» для посилення демократичного залучення [3].

Отже, ІІІ можна назвати потужним прискорювачем. У тій конфігурації, в якій він знаходиться зараз, тобто будучи керованим бізнес-моделями залучення

та гонкою наддержав за геополітичне домінування, він лише прискорює небезпечну централізацію даних та влади. Це підриває демократичні інститути та руйнує самоврядування.

Виклик для демократій полягає не в самій технології, не в її забороні чи обмеженні, а в розробці таких демократичних інститутів, які здатні регулювати сам ІІІ та його вплив на суспільство. Для цього потрібно докласти свідомих політичних зусиль, спрямованих на децентралізацію контролю над інформацією, примусовий аудит алгоритмів, а також розвиток інституційних інновацій. До них можна віднести Громадські Асамблеї, суть яких полягає у створенні ізольованого простору для прийняття ключових демократичних рішень, що допоможе захистити процес від маніпуляцій. Звісно потрібно підтримувати медіаграмотність серед населення. Якщо не проводити цієї роботи, то небезпеки ІІІ переважатимуть його можливості, ставлячи під загрозу демократію у світі.

Список посилань

1. Csernaton, R. Can Democracy Survive the Disruptive Power of AI? Carnegie Endowment for International Peace. 2024. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2024/12/can-democracy-survive-the-disruptive-power-of-ai?lang=en> (дата звернення: 17.11.2025).
2. European Parliamentary Technology Assessment Network (EPTA). Artificial Intelligence and Democracy: Report 2024. Oslo: EPTA Network, 2024. 150 p.
3. Guterman, D. AI on the Ballot: How Artificial Intelligence Is Already Changing Politics. Ash Center. URL: <https://ash.harvard.edu/articles/ai-on-the-ballot-how-artificial-intelligence-is-already-changing-politics/> (дата звернення: 17.11.2025).
4. Innerarity, D. Artificial Intelligence and Democracy. Paris: UNESCO; Montevideo: CLACSO, 2024. 24 p.
5. Kertysova, K. Artificial Intelligence and Disinformation: How AI Changes the Way Disinformation is Produced, Disseminated, and Can Be Countered. Security and Human Rights. 2018. Vol. 29. P. 55–81.
6. Lessig, L. How AI could hack democracy. TED Talks. URL: https://www.ted.com/talks/lawrence_lessig_how_ai_could_hack_democracy (дата звернення: 17.11.2025).
7. Manheim, K., & Kaplan, L. Artificial Intelligence: Risks to Privacy and Democracy. Yale Journal of Law & Technology. 2019. Vol. 21. P. 106–188.

Козар, Анна

студент кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: д.політ.н., професор Горло Н.В.

СУЧАСНИЙ ІНКЛЮЗИВНИЙ СЛОВНИК – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В УКРАЇНІ

Україна вже тривалий час приділяє значну увагу питанню інклюзії – процесу збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі [1]. У зв'язку з впровадженням у соціальну сферу стандартів Європейського Союзу та внаслідок

війни ця тема стала ще більш актуальною. У цьому контексті важливим є вживання модернізованих термінів на противагу тим, що не відповідають міжнародним стандартам. Ознайомитися з сучасною термінологією можна у довіднику безбар'єрності, що був створений за ініціативи О. Зеленської [2].

В освітній сфері важливим є уникання вживання похідних від слова «інклюдія», описуючи інших. Наприклад, помилковим будуть вирази на кшталт: «інклюдивні діти», так само як і «особливі діти», адже таким чином акцент із забезпечення освітніх потреб усіх школярів зміщується на виокремлення когось з-поміж інших. Правильно в цьому контексті використовувати словосполучення «діти з особливими освітніми потребами» [3].

Тема здоров'я також налічує значну кількість термінів, які потребують уваги. Помилковим визначенням, що наповнене негативним контекстом, є «інвалід», яке внаслідок Закону України від 02.10.2018 було замінено на «особа з інвалідністю», що відповідає міжнародному договору ООН про права людини [4]. Не коректними є також слова «даун», «аутист», правильними відповідниками є: «людина із синдромом Дауна», «людина з аутизмом/розладом аутистичного спектра». Не варто вживати і слова «сліпий», «глухий», «дальтонік», або «німий» по відношенню до інших, коректно висловлюватися: «людина з порушенням зору/слуху/сприйняття кольору», «людина, яка спілкується жестовою мовою» [3]. Важливо ставити на перший план особистість, а не інвалідність людини чи інші особливості її здоров'я [5].

Питання інклюдії в Україні є актуальним і для ЛГБТК+ спільноти, адже вона ще стикається з певними соціальними труднощами. Є низка термінів, які потребують уваги: замість «транссексуал» варто вживати словосполучення «трансгендерна людина», а замість виразу «зміна статі» – «трансгендерний перехід», адже шлях кожної трансгендерної особи різний [6]. Замість слів «гомосексуалізм» та «гомосексуаліст», які мають негативне забарвлення, варто вживати «гомосексуальність» та «гомосексуал», адже суфікси -ізм та -іст застосовуються по відношенню до ідеологій та їх прихильників. Не доречним є вживання вище згаданих слів також через те, що за часів СРСР вони позначали психічне порушення/людину з психічним порушенням та злочин/людину, що вчинила злочин [7].

Активні громадянські ініціативи та приділення уваги питанню інклюдії з боку держави є дуже важливими, оскільки сьогодні для України ще більш важливо створювати простір, в якому буде комфортно всім, а відмінності не будуть стояти на першому місці.

Список посилань

1. Інклюзивна політика. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/inklyuzivna-politika>. (дата звернення: 15.11.2025)
2. Довідник безбар'єрності – Без бар'єрів. URL: <https://share.google/Dqxi4VF29KveTVIh> (дата звернення: 19.11.2025);

3. Не інвалід, не аутист і не сліпий: комунікуємо про інклюзію правильно. Освіторія. URL: <https://share.google/ZDUlCfZkGnKQPlcR> (дата звернення: 08.11.2025)
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна "особа з інвалідністю" та похідних від нього». Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2581-19#Text> (дата звернення: 15.11.2025)
5. Чому правильно говорити не «інвалід», а «людина з інвалідністю»? DOSTUPNO. URL: <https://dostupno.ua/correct-terminology/> (дата звернення: 16.11.2025)
6. Словник толерантності. Трансгендерні люди і трансгендерний перехід. Gettest. URL: <https://gettest.com.ua/slovnyk-tolerantnosti-transgenderni-lyudy-i-transgendernyj-perehid/> (дата звернення: 18.11.2025)
7. У Києві відбувся семінар для журналістів щодо етики висвітлення ЛГБТ-тематики. Zmina. URL: https://zmina.info/news/u-kyievi-vidbuvsia-seminar-dlia-zhurnalistiv-shchodo-etyky-vysvitlennia-pytan-seksualnoi-orientatsii-ta-gendernoi-identychnosti/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.11.2025)

Батрак, Костянтин
*магістрант кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
Запорізький національний університет,
Науковий керівник: д.філос.н., професор Кривега Л.Д.*

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ПОСТМОДЕРНУ – ЗАГРОЗА ЧИ ВИКЛИК ІСТИНИ БУТТЯ?

Світоглядні настанови естетичних концепцій завжди приваблювали увагу дослідників. І в цьому аспекті естетика постмодерну знаходиться в центрі аналітичних розвідок фахівців. Значний вклад в аналіз досліджуваної проблеми вніс Мартін Гайдеггер. Зпираючись на праці М. Гайдеггера, розглянемо основні ідеї проблеми естетизації постмодерну.

1. Сучасний постмодерн дедалі частіше стверджує, що «все може називатися мистецтвом». Така декларація виходить за рамки простої художньої позиції й вказує на глибший метафізичний зсув – наче ми забуваємо про питання буття (Гайдеггер використовує поняття *Dasein*, яке трактує як буття-людини, що завжди перебуває у світі, і здатна до розуміння буття) і віддаляємося від нього. З погляду Гайдеггера, мистецтво раніше мало унікальну можливість розкривати істину буття: твір не просто об'єкт досвіду, а «місце істини буттів» [1, с.212]. Якщо тепер «все — мистецтво», то колишня межа, що давала мистецтву цей провідник істини, розчиняється, і мистецтво втрачає своє особливе призначення. Іншими словами, без чітких розмежувань втрачається здатність мистецтва бути тим простором, де буття може відкритися.

2. Мистецтво як «відчинення». Гайдеггер учив, що твір мистецтва «є місцем істинного розкриття буття» [1, с. 214]. У цьому сенсі мистецтво не

розважає глядача чи демонструє технічну майстерність – воно створює «світ» і одночасно витягує на прояв ґрунт того світу. Коли ж домінує естетичний підхід («мистецтвознавство»), істина мистецтва «зачинається», естетичний підхід продовжує затемнювати наш доступ до ролі, яку твори мистецтва тихо виконують у формуванні наших історичних світів». Інакше кажучи, коли мистецтво редукується до поверхневих ознак (бренд, стиль, емоційний ефект), воно вже не може повноцінно відкривати буття світу. Постмодерна естетизація себто і перетворює твір на зовнішню «марку», утруднюючи глибинне розуміння.

3. Естетизація як режим «розгортання». Сучасна тенденція «все — мистецтво» нагадує Гайдеггерові поняття *Gestell* (розгортання) – режим техніки, у якому світ постає як «резерв готовності» і втрачає свою самозумовленість [1, с. 212-214]. Якщо в епоху техніки та ІІІ ми все підпорядковуємо вимірам і використанню, то у постмодернізмі ми багато явищ пакуємо в «пакунок естетики». Замість того, щоб дозволити речам говорити в їхній «присутності», ми перетворюємо їх в кращому на картинку для споживання, що тільки імітує глибину буття (а в гіршому на Бодріярівські симулякри), натомість технологія прагне замінити це «побачення» вимірюванням і експлуатацією. Аналогічно, естетизація видовишно фіксує світ «яким він є» (як це робить поет) і водночас перетворює його на поверхневий образ. Постмодерна «естетична мода» в цьому сенсі – ще один спосіб скрити буття, зробити його таблом для погляду, а не відкритим простором зустрічі.

4. «Ніщо» й естетика. Гайдеггер наголошував на тому, що запитання «Що таке буття?» невід’ємно пов’язане із запитанням «Що таке Ніщо?» [2]. У стані екзистенційного жаху прояв буття раптом «привідчиняє» Ніщо – не як просту відсутність, а як активне «знищення»: «Ніщо ніщожить» (нім. *Das Nichts nichtet*). Це означає, що через переживання Ніщо всі речі втрачають звичну значущість і стають «цілим» перед обличчям свого власного буття (картина Мунка «Крик»). Саме ця межа, виведена у стані жаху, робить можливим найглибше художнє та естетичне провокування: тут мистецтво може ставити перед проявом буття запитання про його буття. Однак якщо тепер «все – мистецтво», то значення Ніщо розмивається. Воно перестає виступати як принципова крайність фундаментального запитання, і мистецтво втрачає силу ставити його прояву буття перед викликом його власного буття.

5. Втрата відмежування – втрата призначення. Історично мистецтво завжди існувало на межі між творенням світу (поетизацією) і опором усталеним порядком. Естетизація ж поступово стирає цю межу: об’єкти, дії, тексти змішуються в одному «естетичному» полі, наближаючись до універсальної одноманітності. Такий процес руйнує здатність мистецтва бути простором опору, адже спротив можливий лише при наявності опозиції. Якщо усі явища стають частиною широкого споживчого «шоу», мистецький опір остаточно програє в цій боротьбі. Мистецтво таким чином перетворюється на метастаз системи, а не на феномен, що кидає виклик буттю.

6. Роль прояву буття (*Dasein*): від споживача до свідка. Відповіддю на виклик естетизації є зміна позиції самого спостерігача. Прояв буття (*Dasein*) мусить відмовитись від ролі пасивного споживача-глядача і стати «свідком»

(учасником творення). Свідок – це той, хто практикує ставлення дозволу (нім. *Gelassenheit*): він не редукує твір мистецтва до марки чи тиражу, а слухає його «голос» про буття. Гайдеггер описував таку відданість речам: поет «приймає світ таким, яким він є, як він себе відкриває» – тобто у «справжній формі» [1, с. 218]. Тобто реальна участь глядача – це не бездумне сприйняття ярмарку образів, а уважне уловлювання того, що твір відкриває у світі («грецький глядач» за Ф. Ніцше). Такий свідок не просто бачить, а долучається до події істини, даючи їй можливість повноту проявитися.

7. Естетичний дискурс знову має стати онтологічним. Не слід обмежуватися аналізом ефектів і впливу – треба знову запитувати: що це говорить про буття? За Гайдеггером, нам слід «будувати феноменологічний міст» від окремого (онтичного) твору до істини мистецтва взагалі [1, с. 226-230]. Іншими словами, аналіз конкретних випадків мистецтва повинен вести до загального осмислення буття, яке вони розкривають. Термін «естетика» пропонується знову зрівняти з поняттями «буття» й «істина»: мистецтво розглядається як місце, де буття являє себе, а не як форма доступної захопливості чи універсальної популярності.

8. Практика «дозволення» як відповідь. Як протидію тотальному маркуванню світу пропонується практика дозволення буття – рівноважена відданість тому, що є, коли ми вчимося «відпускати» власні конструкції та дозволяти речам бути в своїй повноті. Така етика слухання і бачення – це водночас естетична й онтологічна практика. Ми маємо змінити ставлення з контрольованого споживання на дозвіл: як «помічник істини», що не заважає буттю говорити, а навпаки – готує простір для його прояву.

9. Заклик до міждисциплінарної рефлексії. Нам потрібна критична саморефлексія всередині мистецтвознавчих дисциплін та філософії. Філософія (герменевтика), естетика, історія мистецтва та сама художня практика мають спільно опрацювати концепцію мистецтва як розкриття. Чи наші терміни, теорії та інституції сприяють подоланню згаданих «естетичних бар'єрів», чи навпаки – укріплюють їх? Зрештою, робота у сфері мистецтва має знову концентруватися на роздумі про буття і змінити курс «до», а не «від» буття, а не на техніці доступності, щоб відновити зв'язок мистецтва з тим, що воно покликане відчиняти.

Висновки. У постмодерні естетика виходить за межі мистецтва, проникаючи в повсякденність, політику, науку — все стає стилізованим, фрагментарним, іронічним. Це можна розглядати як загрозу істині буття, бо істина розчиняється в симулякрах і грі знаків. Втрачається глибина, замінюється поверхневою естетикою. Домінує релятивізм, що унеможливорює онтологічну стабільність. Виклик істині буття сприяє деконструкції догм і відкритості до множинності тлумачення сенсів. Естетизація постмодерну провокує переосмислення буття через нові форми вираження, виявляє кризу істини як шанс для її оновлення. У цьому контексті естетизація — не просто загроза, а радше провокація до філософського переосмислення істини, її меж, форм і способів буття.

Список посилань

1. Heidegger M. Sein und Zeit. Berlin: De Gruyter Brill, Klassiker Auslegen Bd. 25, 2015. 450 p.
2. Heidegger M. Die Grundprobleme der Phänomenologie. Gesamtausgabe. Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 2020. 438 p.

Гайсин, Денис

студент кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: д.політ.н., професор Горло Н.В.

ПРОБЛЕМА АБСЕНТЕЇЗМУ У СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТІЯХ: ПРИЧИНИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У сучасному світі, навіть попри свободу слова та високий рівень демократії у багатьох державах, все ще можна спостерігати низьку виборчу активність. Участь громадян у виборах є одним із головних факторів ефективного функціонування демократичної системи, відсутність цієї участі називають абсентеїзмом. Це явище може становити високу загрозу легітимності та ефективності влади і політичних інститутів. Низький рівень громадянської свідомості та соціалізації, недовіра до влади, корупція, політична апатія, образа та інші чинники викликають необхідність вивчати абсентеїзм як явище та шукати шляхи його подолання, що необхідне для забезпечення здорових відносин між громадянами та владою у контексті сучасних демократій.

Абсентеїзм є широким і складним поняттям, через це можна спостерігати велику кількість різноманітних пояснень його сутності. Разом з тим майже кожний дослідник вважає, що абсентеїзм несе виключно негативні наслідки як для держави, так і для самих громадян. Низька електоральна активність або її відсутність шкодить країні і ставить демократію під загрозу. За В. Горбатенком, абсентеїзм розглядається як ухилення громадян від участі у виборах представницьких органів влади, глави держави, посадових осіб тощо. Соціально-політична апатія, байдужість до свого конституційного права та ухилення від виконання громадянських обов'язків також є частиною цього явища. Він описує абсентеїзм як пасивний протест громадян проти недемократичного законодавства, незадоволення виборчою системою або формою правління [1].

Причини абсентеїзму різноманітні. За поясненням Є. Перегуди, О. Корнієвського та Д. Гаврилюка, прояви абсентеїзму можуть бути як і через звичайну зайнятість громадянина чи байдужість до політичної системи, так і через історичні причини [3, с. 101]. Так, протест громадян через недовіру до системи з історичних, соціально-економічних, культурних та політичних причин є поширеним у сучасних країнах. Наприклад, серед політичних причин на абсентеїзм значною мірою впливає невиконання владою передвиборчих обіцянок або корупція у владі.

Я. Муценко висловила цікаву думку, що висока довіра до влади не завжди несе за собою ріст політичної активності. Стабільність і задоволеність системою,

в порівнянні з кризами, може негативно впливати на мобілізацію електорату [2, с. 60]. З одного боку, висока електоральна активність може вказувати на високий рівень довіри і легітимності, з іншого, через надмірну довіру з'являється уявлення про відсутність необхідності голосування. Натомість політичні кризи активно мобілізують громадян до активності.

Викликає інтерес думка Є. Перегуди, О. Корнієвського та Д. Гаврилюка про те, що через активні прояви абсентеїзму та небажання громадян користуватися своїм конституційним правом продемократичний режим може почати зворотню трансформацію до авторитарного з симуляцією захисту інтересів суспільства [3, с. 114]. Можна сказати, що абсентеїзм – нестабільне та в певному сенсі циклічне явище. Низька електоральна активність може призвести до кризи, криза мобілізує громадян та виборча активність підіймається, ситуація налагоджується – і активність може зменшитись, цикл повторюється.

Варто враховувати, що абсентеїзм проявляється індивідуально у кожній країні, де він матиме свій комплекс причин, які призвели до виникнення явища. Унікальний досвід кожної країни унеможливорює визначення єдиного прийнятного шляху подолання абсентеїзму. Разом з тим науковці, проаналізувавши закордонний досвід, пропонують як найбільш поширені способи подолання абсентеїзму методи примусу та методи переконання.

У багатьох країнах запроваджені методи примусу (санкції), серед яких штрафи, оприлюднення імен абсентеїстів тощо. В. Стукаленко зазначає, що найпростіше знизити рівень абсентеїзму шляхом запровадження юридичної відповідальності за неявку на виборчу дільницю. Попри це, підвищення активності електорату не обов'язково впливатиме на покращення якості ефективного голосування. Автор навів декілька аргументів на підтвердження цієї думки: 1) свідомий голос є головним на виборах, висока явка не гарантує цього; 2) громадяни можуть голосувати несерйозно через небажання або образу; 3) застосування методів юридичної відповідальності протистоїть ідеї про вільний вибір та добровільну участь [4, с. 16]

Хоча впровадження юридичної відповідальності зможе об'єднати громадян спільним обов'язком, це не допоможе створити у них бажання голосувати. Безумовно, така зміна може підвищити явку, але також вдарити по довірі до влади. Запровадження додаткових обов'язків може обурити громадян і стати каталізатором нових мітингів. Тож головним методом подолання абсентеїзму є створення позитивних ідей та уявлень у громадян про важливість політичної участі. Для підвищення виборчої активності суспільства необхідно розвивати громадянську освіту ще у період навчання у школі. У порівнянні з багатьма країнами Заходу в Україні така практика розвивається дуже повільно, проте в останні роки спостерігається активізація діяльності освітніх закладів для підготовки громадян до суспільно-політичного життя [3, с. 107].

Порівняння двох можливих шляхів вирішення проблеми – запровадження юридичної відповідальності та посилення політичної освіченості – дозволяє прийти до таких висновків: 1) запровадження юридичної відповідальності – набагато простіше та швидше рішення, на відміну від довгого та поступового

підвищення рівня політичної освіченості громадян; 2) політична освіта громадян надає їм необхідні знання та мотивацію для голосування. Запровадження юридичної відповідальності лише додає обов'язок і не мотивує їх власними ідеями; 3) якість ефективного голосування буде нижча при введенні юридичної відповідальності через можливу байдужість громадян до процесу. Завдяки формуванню політичних ідей та розвитку політичної соціалізації, якість голосування підвищиться; 4) запровадження юридичної відповідальності буде заперечувати ідеї про добровільну участь та вільний вибір, а розвиток громадянської освіти не перетинає загальноприйняті норми суспільства; 5) легітимність влади має збільшитись при ініціативі держави покращити освітній процес, буде відновлюватись прозорість. Довіра може впасти при впровадженні юридичної відповідальності, враховуючи історичний контекст криз та абсентеїзму в країні; 6) громадяни з високим рівнем політичної освіченості більш стійкі до маніпуляцій, громадяни краще розпізнаватимуть популізм. При введенні відповідальності можуть з'явитися кандидати, що зловживають системою та створюють неправдиві програми; 7) юридична відповідальність з часом може надати стабільність через постійне залучення громадян. Рівень освіти постійно необхідно підтримувати: якщо не забезпечувати зацікавленість громадян, їх рівень політичної соціалізації поступово знижуватиметься.

У порівнянні можна помітити плюси і мінуси кожного з варіантів. Проте, на нашу думку, кращий з них для сьогоdnішнього суспільства – розвиток політичної освіченості молоді та громадян у цілому. Так, це займе більше часу, але дозволить підвищити рівень легітимності політичної системи та надати необхідні знання громадянам. Громадяни зможуть відрізнити якісні програми від популізму та об'єднуються для покращення ситуації в країні.

Таким чином, абсентеїзм – вид політичної поведінки, змістом якого є відсутність бажання або можливості залучатися до виборчих чи інших політичних процесів. Більшість країн сучасного світу, незважаючи на розвиток демократії, стикається з цією проблемою. Це явище несе негативні наслідки для суспільства та політичних інститутів, які є основою для ефективного функціонування держави. Вважаємо, що найбільш оптимальним варіантом подолання абсентеїзму є посилення просвітницької роботи про важливість участі у виборах та зростання рівня політичної культури в цілому, адже саме такий підхід дозволить значно підвищити рівень легітимності влади, електоральну активність і відповідальність громадян. Цей процес займе доволі тривалий час, але забезпечить поступове збільшення активності без значних ризиків для політичної системи.

Список посилань

1. Горбатенко В. П. Абсентеїзм. Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк. НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: <https://esu.com.ua/article-42245> (дата звернення: 06.11.2025)

2. Мущенко Я. О. Особливості та класифікація політичних чинників абсентеїзму. Політикус. 2024. Вип. 2. С. 59–66. URL: http://politicus.od.ua/2_2024/11.pdf (дата звернення: 12.11.2025)
3. Перегуда Є., Корнієвський О., Гаврилюк Д. Громадянська освіта як фактор подолання абсентеїзму в Україні. Політичні дослідження. 2022. № 1(3). С. 99–114. URL: <https://ipriend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/2786-4774-2022-1-5.pdf> (дата звернення: 17.11.2025)
4. Стукаленко В. А. Теоретичні аспекти абсентеїзму. Правова держава. 2014. Вип. 17. С. 15–19. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/420514> (дата звернення: 18.11.2025)

Гешев, Богдан

магістрант кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: д.політ.н., професор Горло Н.В.

ПОЛІТИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

У сучасних умовах глобальної нестабільності, гібридних загроз та зростання геополітичної напруженості питання політичної стабільності та національної стійкості набувають особливої актуальності. Для України означена тема має особливе значення в умовах російсько-української війни, внутрішніх реформ та складного міжнародного становища, адже пошук ресурсів національної стійкості стає запорукою збереження України як держави та української нації у цілому.

Г. Зеленько розглядає політичну стабільність як характеристику політичної системи, яка демонструє її здатність ефективно функціонувати, зберігати цілісність і послідовність політичних процесів в умовах змін та викликів [1]. Політична стабільність у найзагальнішому значенні є станом політичної системи, за якою забезпечується її стійке функціонування, передбачуваність політичного процесу, легітимність влади, а також ефективна взаємодія між державними інститутами, громадянським суспільством і населенням. Сутність політичної стабільності полягає в балансі між стійкістю інститутів, легітимністю влади та соціальною злагодою, що дозволяє державі розвиватися в умовах передбачуваності, безпеки та ефективного управління.

На думку М. Требіна, Л. Герасіна, І. Поліщук та О. Сахань, політична стабільність включає два взаємопов'язані аспекти: 1) статичний аспект; 2) динамічний аспект [2]. Статичний аспект характеризує здатність політичної системи підтримувати внутрішню рівновагу навіть за умов зовнішнього тиску чи тимчасових труднощів. Він ґрунтується на міцності інституцій, легітимності влади, стабільності політичних норм і згоді основних соціально-політичних сил щодо базових цінностей і правил гри. Це своєрідна «нерухома» сторона

стабільності, яка забезпечує сталість державного устрою, політичного режиму та основних принципів управління.

Динамічний аспект політичної стабільності натомість характеризує здатність політичної системи адаптуватися до змін, реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, оновлювати інститути та політичні процеси без втрати цілісності системи. Це дозволяє системі не застрягати у консервативному стані, а сприяє розвитку демократії, підвищенню ефективності інститутів та адаптації до сучасних викликів.

Статичний і динамічний аспекти політичної стабільності у сукупності забезпечують комплексну, життєздатну та передбачувану політичну систему, здатну зберігати цілісність і одночасно модернізуватися.

О. Резнікова під терміном «національна стійкість» розуміє здатність держави, суспільства, окремих інститутів та громадян ефективно протидіяти загрозам, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, у т. ч. під час криз, швидко відновлюватися після криз до оптимального за визначених умов рівня рівноваги [3, с. 38]. Національна стійкість – це не просто здатність держави «вижити» в умовах кризи, а комплексна характеристика, що визначає, наскільки ефективно країна, її інститути, суспільство та громадяни здатні розпізнавати загрози, протидіяти їм, адаптуватися до змін, відновлюватися після потрясінь, а також зберігати свою цілісність, функціональність та ідентичність.

Таким чином, обидва поняття, хоча і мають власну змістовну автономію, тісно взаємопов'язані та взаємозалежні: політична стабільність формує основу для ефективного функціонування державних інституцій, що, своєю чергою, є ключовим чинником формування національної стійкості.

Політична стабільність грає неабияку роль у формуванні національної стійкості українського народу. Важливість політичної стабільності у формуванні національної стійкості полягає в тому, що передбачуване та стійке політичне управління спроможне посилити здатність суспільства зберігати єдність, витримувати кризи та протистояти зовнішнім загрозам. Політична стабільність створює фундамент, на якому будується сила українського народу у скрутні періоди. Політична стабільність як чинник формування національної стійкості впливає на підвищення здатності до управління кризами української держави, адже стабільна політична система має найкращі механізми для протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам – від економічних потрясінь до інформаційних атак чи міжнародного тиску.

За Індексом політичної стабільності, дані про який наводить Світовий банк, у 2023 році Україна посідала 172 місце з-поміж 193 країн [4]. Україна має індекс -1,43, у той час як крайні межі встановлені у діапазоні від -2,5 – слабкий рівень до 2,5 – сильний. Індекс є складним показником, оскільки він базується на кількох інших індексах з різних джерел, включаючи, серед інших, Economist Intelligence Unit, Всесвітній економічний форум та Political Risk Services. Такий низький індекс політичної стабільності в Україні пояснюється впливом війни на всі сфери суспільного життя – політичну, економічну, соціальну, духовну. Тим більше у таких складних умовах зростає запит з боку суспільства до влади щодо

більш ефективного вирішення наявних проблем, зокрема, соціального та економічного характеру. Більше того, суспільство й саме прагне активно впливати на владу, варто згадати дії громадянського суспільства влітку 2025 року, спрямовані на захист НАБУ і САП.

Навіть у період повномасштабної війни Українська держава проводить стратегічно важливі реформи, будує довгострокові програми та модернізує ключові сфери: освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру, оборону. Все це позитивно впливає на формування національної стійкості українського народу. Особливо позитивно громадськість сприймає курс влади на цифровізацію та відкритість даних, що свідчить про зростання прозорості та зручність для громадян та бізнесу, і реформу безпеки та оборони, спрямовану на підвищення ефективності військового управління.

Таким чином, політична стабільність – це фундамент, на якому будується національна стійкість. Вона забезпечує злагоджену роботу державних інституцій, зміцнює довіру громадян, підтримує економіку та посилює здатність країни протистояти будь-яким кризам та загрозам. Сутність національної стійкості полягає у здатності держави та нації жити, розвиватися і перемагати навіть у найскладніших умовах, зберігаючи при цьому свій суверенітет, державність, ідентичність та цінності. Наведені приклади свідчать про те, що політична стабільність є важливим фактором національної стійкості Української держави. Вона забезпечує узгоджену роботу інститутів, згуртованість суспільства, економічний розвиток та здатність ефективно реагувати на загрози. І, хоч політична стабільність є гнучким явищем, залежним і від зовнішніх чинників також, саме завдяки політичній стабільності Україна може отримати фундамент для довгострокового розвитку, безпеки та зміцнення своєї державності.

Список посилань

1. Зеленько Г. І. Політична система України : конституційна модель та політичні практики : монографія. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.
2. Требін М. П., Герасіна Л. М., Поліщук І. О., Сахань О. М. Політологія : підручник. Харків : Право, 2018. 462 с.
3. Резнікова О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 456 с.
4. Political stability – Country rankings. TheGlobalEconomy.com. Learning resources and data on the world economy. URL: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_political_stability/ (date of access: 15.11.2025).

Козар, Анна
студентка факультету соціології та управління,
Запорізький національний університет
Науковий керівник: к.і.н., доцент Вагіна О. М.

ПАРТІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ КВОТ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Забезпечення рівного політичного представництва є базовою умовою демократичного розвитку держави. Впровадження гендерних квот в Україні стало вагомим кроком до подолання політичної нерівності, проте практична реалізація цього механізму стикається з низкою організаційних та партійних перешкод. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі жінок у суспільно-політичних процесах, що набуває виняткового значення в умовах післявоєнного відновлення України, де рівне представництво є запорукою ефективного державного управління. Тому політологічний аналіз не лише формальних законодавчих норм, а й реальних практик їх застосування під час виборів є вкрай необхідним.

Практика застосування гендерних квот перебуває у фокусі уваги багатьох дослідників та аналітичних центрів. Важливими джерелами для аналізу є звіти Міжнародної фундації виборчих систем щодо підсумків місцевих виборів 2020 року [5], матеріали моніторингу виборчого процесу від Громадянської мережі ОПОРА [4], а також рекомендації Програми розвитку ООН щодо внутрішньопартійного гендерного аудиту [1]. Попри значний масив емпіричних даних, питання того, як саме неформальні правила та традиції політичних партій впливають на дієвість квот, потребує подальшого вивчення.

Мета роботи полягає в аналізі партійних механізмів забезпечення гендерних квот у виборчому процесі України та визначенні впливу внутрішньопартійної культури на реальне забезпечення політичної рівності.

Закріплення гендерних квот в Україні пройшло три основні етапи: декларативний, рекомендаційний та обов'язковий. Перші спроби запровадити 30-відсоткове квотування у 2013 та 2015 роках не мали суттєвого політичного ефекту через відсутність механізмів контролю та функціонування квоти скоріш як політичної рекомендації [6; 7]. Кардинальні зміни у забезпеченні жіночого представництва відбулися з ухваленням Виборчого кодексу України, який набув чинності у 2020 році. Цей нормативний акт запровадив три ключові інновації. По-перше, нормативне представництво кожної статі у виборчих списках до парламенту та місцевих рад у громадах понад 10 тисяч виборців було підвищено 40 %. По-друге, законодавчо закріплено механізм гендерної черговості, який вимагає наявності не менше двох представників кожної статі у кожній п'ятірці кандидатів у виборчому списку. По-третє, запроваджено жорсткі санкції за ігнорування цих вимог, що передбачають повну відмову територіальними виборчими комісіями у реєстрації партійного списку [2].

Застосування нових правил виявило суттєву неготовність партійних структур до зміни внутрішньої кадрової політики: партії часто розглядають залучення жінок не як стратегічну мету, а як вимушений крок для уникнення

відмови у реєстрації кандидатів. Процедура гендерної черговості ускладнила для політичних партій практику розміщення жінок переважно в кінці виборчих списків.

Але незважаючи на суворість законодавства, політичні партії знайшли шляхи обходу процедурних обмежень. Оскільки вимога черговості є обов'язковою виключно на стадії висування та реєстрації, кандидати зберігають право добровільно відмовитися від балотування до дня голосування. Територіальні виборчі комісії у таких випадках не скасовують реєстрацію всього списку, навіть якщо гендерний баланс порушується. Аналіз місцевих виборів 2020 року, проведений Міжнародною фундацією виборчих систем, демонструє тенденцію до масового зняття своїх кандидатур саме жінками після успішної реєстрації партійного списку [5, с.32]. Це засвідчує поширення практики залучення «технічних» кандидаток, чия роль обмежується лише формальним виконанням вимог закону для успішної реєстрації партійного списку з подальшою поступкою місця кандидатам-чоловікам [3].

Додатковим фактором впливу на результативність квотування є специфіка пропорційної виборчої системи з відкритими списками. Хоча квота забезпечує жінкам прохідні позиції під час формування списку, остаточний розподіл мандатів визначається преференціями виборців, які можуть змінювати рейтингове місце кандидата. Отже, висока стартова позиція не є гарантією політичного успіху. На кінцевий вибір електорату продовжують впливати вкорінені гендерні стереотипи та нерівний доступ до ресурсів. Жінки часто стикаються з проблемою фінансування своїх агітаційних кампаній за залишковим принципом, що ставить їх у завідомо нерівні конкурентні умови порівняно з чоловіками ще на старті виборчих перегонів [4].

Оскільки політичні партії виступають головними осередками відбору кандидатів, саме внутрішня партійна культура визначає успішність імплементації законодавчих норм. Статутні документи партій мають відображати їхні ідеологічні та ціннісні орієнтири, проте політологічний аналіз нормативної бази провідних політичних сил України фіксує переважно формальний підхід до гендерного питання. Наприклад, ухвалені у 2024 році нові редакції статутів партій «Європейська солідарність» [9, с.3] та «Батьківщина» [8, с.13] продовжують оперувати застарілими положеннями про 30-відсоткову квоту, ігноруючи актуальні вимоги виборчого законодавства. Така невідповідність є індикатором розриву між публічними політичними деклараціями та реальною кадровою стратегією, де пошук кандидаток часто перетворюється на ситуативне заповнення вакантних місць в останній момент перед реєстрацією.

Отже, перехід до обов'язкових механізмів гендерної черговості став визначальним етапом у подоланні політичної нерівності в Україні. Водночас ефективність гендерних квот суттєво обмежується консервативною внутрішньопартійною культурою, небажанням політичних сил долати стереотипи, маніпуляціями з реєстрацією кандидатів та нерівним доступом до ресурсів. Для реального, а не номінального забезпечення політичної рівності потрібні системні зміни внутрішніх партійних правил, що вимагає проведення регулярного гендерного аудиту всередині політичних партій.

Список посилань

1. 5 дієвих способів залучити жінок у політику. UNDP. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/news/5-diyevykh-sposobiv-zaluchyty-zhinok-u-polityku> (дата звернення: 19.11.2025).
2. Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/396-20> (дата звернення: 12.11.2025).
3. Виртосу І. Жінки в політиці: старі перешкоди та нова нормальність. ZMINA. URL: <https://zmina.info/articles/zhinky-v-polityczy-stari-pereshkody-ta-nova-normalnist/> (дата звернення: 17.11.2025).
4. Звіт за результатами дослідження ОПОРИ участі жінок в місцевих виборах – 2020. Громадянська мережа ОПОРА. URL: https://opora.ua.org/vybory/gender_2020-23003 (дата звернення: 14.11.2025).
5. Місцеві вибори 2020 року в Україні: звіт за підсумками виборів. International Foundation for Electoral Systems, 2021. 71 с. URL: <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2021/02/IFES-Post-Election-Report-2020-Local-Elections-v1-2021-2-17-UKR.pdf> (дата звернення: 12.11.2025).
6. Про місцеві вибори : Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/595-19> (дата звернення: 13.11.2025).
7. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2365- III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2365-14> (дата звернення: 13.11.2025).
8. Статут політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» (нова редакція) : від 26.07.2024. URL: <https://ba.org.ua/statut/> (дата звернення: 11.11.2025).
9. Статут політичної партії «Європейська Солідарність» (нова редакція) : від 25.01.2024. URL: <https://eurosolidarity.org/wp-content/uploads/2024/03/statut.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).

Мороз, Анна

*студент бакалаврату економічного факультету,
Запорізький національний університет*

Вагіна, Олена

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології,
Запорізький національний університет*

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ

Генеративний штучний інтелект (далі – ШІ) становить одну з найбільших сучасних загроз демократичним інститутам, оскільки він дозволяє створювати та поширювати переконливий маніпулятивний вміст у небачених раніше масштабах. На відміну від традиційних форм політичної пропаганди та дезінформації, яка вимагала значних людських та матеріальних ресурсів, сучасні технології ШІ полегшують доступ для політичних акторів, які прагнуть маніпулювати виборцями, надаючи їм потужні інструменти для

автоматизованого створення, персоналізації та поширення шкідливого вмісту. Гротескна реальність полягає в тому, що технологічні можливості значно випереджають здатність суспільства та демократичних інститутів виявляти та протидіяти цим загрозам.

Серед найбільш озлобленого арсеналу генеративного ШІ знаходиться технологія *deepfakes*, яка використовує нейромережі для створення відео та аудіо вмісту, що імітує реальні відео та записи. Однак *deepfakes* є лише одним елементом більш обширного спектра маніпулятивних інструментів. Великі мовні моделі, такі як GPT, здатні генерувати масові обсяги текстового вмісту з такою швидкістю та якістю, що середньостатистичний користувач не може розрізнити створений ШІ текст від людського висловлювання. Подібно, синтетичні зображення, створені генеративними моделями, дозволяють виробникам дезінформації чинити маніпулятивний вплив, як це сталося з опублікованим Дональдом Трампом у 2024 р. ШІ-генерованим зображенням Тейлор Свіфт, яка нібито демонструвала підтримку його кампанії [1].

Однією з найпоширеніших і найнебезпечніших практик є персоналізоване мікротаргетування політичних повідомлень. Здійснюючи аналіз великих обсягів даних про користувачів, ШІ системи можуть ідентифікувати окремі сегменти виборців на основі їхніх психографічних профілів і когнітивних вразливостей. Потім для кожного сегменту створюються унікальні політичні повідомлення, сформульовані таким чином, щоб максимізувати психологічний вплив. Персоналізовані повідомлення, адаптовані до індивідуальних рис характеру виборців, виявляються значно ефективнішими за неперсоналізовані варіанти [2]. При масштабуванні цієї практики на велику кількість виборців навіть невеликі ефекти переконання можуть вирішально вплинути на результати виборів.

На практиці генеративний ШІ вже був використаний для втручання у виборчі процеси у різних країнах. У Словаччині перед парламентськими виборами 2023 р. було поширено *deepfake* аудіо, в якому імітувалися плани політичного лідера щодо фальсифікації виборів. У Габоні в 2019 р. відео президента Алі Бонго, спроектоване для спростування чуток про його смерть, викликало скептицизм щодо його правдивості, що спровокувало політичне занепокоєння та призвело до спроби військового перевороту. У Мексиці під час виборів 2024 р. генеративний ШІ був використаний для створення фальшивих зображень світових зірок, які нібито носили атрибути підтримки місцевих політичних кандидатів, а також для генерування маніпульованого аудіо та відео вмісту [3].

У вересні 2024 р. Microsoft виявила російську дезінформаційну кампанію, яка розповсюджувала фальшиве відео, на якому нібито Камала Харіс, віцепрезидентка США, робить образливі коментарі та причетна до браконьєрства в Замбії. Це відео отримало мільйони переглядів та було розповсюджено російськими мережами в соціальних медіа [4]. Така координована діяльність демонструє, як політичні актори використовують ШІ не просто для переконання, а для дезорієнтації та дестабілізації громадської думки.

Навіть маленькі мовні моделі (SLM – small language models) здатні послідовно генерувати високоякісний контент для дезінформаційних операцій у виборчих кампаніях. При тестуванні 13 різних SLM більшість моделей охоче

виконували запити щодо генерування вмісту для дезінформаційних операцій. Крім того, генерований ШІ вміст успішно імітує людське письмо з ймовірністю понад 50%, а деякі моделі навіть досягають надлюдських рівнів природності.

Дослідження показують, що люди мають системне упередження щодо підозри маніпуляції ШІ. В експерименті, де учасники повинні були відрізнити справжні фото від ШІ-генерованих зображень, люди позначили 58,83% усіх зображень як ШІ-генеровані, значно вище за реальний показник у 50%. Це привело до дисбалансу в точності: люди точніше ідентифікували ШІ-генеровані зображення, ніж автентичні фото [5]. Це демонструє, що синтетичні медіа впливають на політичне сприйняття не лише через потенційний обман, а й через підрив довіри до реальних зображень.

Однак передбачувані катастрофічні впливи генеративного ШІ на вибори 2024 р. не матеріалізувалися в масштабі, який передбачався. Поки що deepfakes та ШІ-генеровані матеріали складали малу частку більших дезінформаційних кампаній, і розповсюджувалися серед відносно обмеженої аудиторії. Однак це не означає, що загроза зменшена. Навпаки формуються три тенденції, які вказують на те, що найгірше ще попереду: розроблюються більш переконливі ШІ інструменти, ШІ-вміст стає все більш поширеним, і громадська недовіра до політичної інформації зростає.

Медіаграмотність населення виявляється критичним фактором у боротьбі з ШІ-генерованою дезінформацією. Різноманітні втручання, спрямовані на підвищення цифрової грамотності, можуть збільшити здатність людей розпізнавати deepfakes, з одночасним збереженням довіри до оригінальних матеріалів. Активне критичне мислення та розуміння того, як генеруються ШІ-матеріали, є захисними факторами, які покращують виявлення як синтетичного, так й автентичного вмісту.

На регуляторному рівні Європейський Союз здійснив масштабні заходи через AI Act та Digital Services Act, які класифікують ШІ-системи як високоризикові технології, що потребують посиленого контролю та прозорості. Однак, незважаючи на ці зусилля, нормативне регулювання часто відстає від технологічних інновацій. Більшість держав, включаючи Україну, все ще розробляють адекватні законодавчі рамки для регулювання ШІ у виборчих процесах.

Платформи соціальних мереж також відіграють критичну роль у протидії маніпуляціям. Добровільних кодексів поведінки та саморегуляції, як продемонстровано на практиці, виявилось недостатньо. Потрібні більш сильні міри щодо позначення синтетичного вмісту, швидкого видалення дезінформаційних матеріалів та прозорості алгоритмічних рекомендацій.

Отже, маніпулятивний потенціал генеративного ШІ у виборчих процесах складає одну з найбільших загроз сучасній демократії. На відміну від передбачень про загрозу дезінформації, яка мала дестабілізувати вибори 2024 р., фактичні впливи були обмежені. Однак це не має бути причиною самозаспокоєння. Технологія розвивається з безпрецедентною швидкістю, а акторами, які прагнуть маніпулювати виборцями, постійно розробляються більш ефективні методи. Системи персоналізованого мікротаргетування, синтетичні медіа, мережі ботів та когнітивна війна представляють складне середовище

загроз, яким неможливо протидіяти за допомогою одного інструменту. Дієва протидія вимагає багатшарового підходу, що включає розвиток медіаграмотності, посилену нормативну базу, трансформацію платформ соціальних медіа та міжнародну кооперацію. Демократичні суспільства мають залишатися пильними та критичними щодо розвитку ШІ, оберігаючи фундаментальні демократичні цінності від спотворення з боку цифрових інновацій.

Список посилань

1. Xin M. Synthetic Media: The New Frontier of Political Manipulation. Temple Institute for Law, Innovation and Technology. URL: <https://law.temple.edu/ilit/synthetic-media-the-new-frontier-of-political-manipulation/> (дата звернення: 31.10.2025).
2. Yan H. Y., Morrow G., Yang K.-C., Wihbey J. The origin of public concerns over AI supercharging misinformation in the 2024 U.S. presidential election. Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review. 2025. Vol. 6 (1). URL: <https://doi.org/10.37016/mr-2020-171> (дата звернення: 01.11.2025).
3. Kreps S. Artificial Intelligence and elections: premature threats? Political Dialogue. URL: <https://dialogopolitico.org/special-edition-2025-artificial-democracy/artificial-intelligence-elections-premature-threats> (дата звернення: 31.10.2025).
4. Ferrara E. Charting the Landscape of Nefarious Uses of Generative Artificial Intelligence for Online Election Interference. University of Southern California. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4883403> (дата звернення: 01.11.2025).
5. Disinformation and deepfakes played a part in the US election. Australia should expect the same. The Conversation. URL: <https://theconversation.com/disinformation-and-deepfakes-played-a-part-in-the-us-election-australia-should-expect-the-same-243373> (дата звернення: 02.11.2025).

Пилипенко, Богдан

*студент бакалаврату факультету історії
та міжнародних відносин,*

Запорізький національний університет

Науковий керівник: к.і.н., доцент Вагіна О.М.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАВЕРШЕННЯ РЕФОРМИ

В Україні питання децентралізації, тобто передачі значних повноважень від державних органів органам місцевого самоврядування, є актуальним давно. У 1996 році Україна підписала Європейську хартію місцевого самоврядування, взявши на себе зобов'язання запровадити європейську модель управління. Проте, аж до 2014 року значних змін в місцевому самоврядуванні в Україні не було, залишалося багато проблем, що корінням сягали СРСР.

В умовах надмірно централізованої влади, що була успадкована від Радянського Союзу, в значній мірі потерпали сільські територіальні громади,

території яких зазнали деструктивних змін [5, с. 41]. В Україні влада зберігала жорстку вертикаль, яка надавала надмірні управлінські уповноваження обласним та районним адміністраціям. Місцеві ж органи самоврядування не мали фінансової незалежності й часто отримували кошти довільно, залежно від лояльності до центральної влади [3, с. 98].

Вже у 2014 році, після подій Революції Гідності, в Україні розпочалася дійсно масштабна реформа децентралізації, що була окреслена в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженій Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 року. Але фактично реформа розпочалася у 2015 році, коли Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [5, с. 42]. Говорячи про мету цієї реформи, можемо виокремити три головних напрямки.

1. Управлінський: реформа була покликана покращити ефективність управління територіями, зміцнити місцеве самоврядування територіями й наблизитися до європейських стандартів.

2. Економічний: для забезпечення фінансової самодостатності громад, які до 2014 року в значній мірі залежали від дотацій з центру.

3. Політичний: з метою формування нового для України типу відносин між центром і регіонами, що повинно було зміцнити довіру до держави та розширити можливості для розвитку громадянського суспільства.

В результаті після запровадження реформи було створено 1469 територіальних громад (у тому числі 31 територіальну громаду на тимчасово не підконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей) [7]. Таким чином, територіальні громади замінили існуючі до того понад 11 тисяч сільських, селищних та міських рад.

До основних результатів реформи можна віднести започаткування процесу перерозподілу управлінських повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади. Територіальні громади отримали нові повноваження – самостійно розпоряджатися коштами місцевих бюджетів для забезпечення соціально-економічного розвитку громад. Також територіальні громади набули розширених повноважень у сфері містобудування, які охоплюють здійснення архітектурно-будівельного контролю та самостійне формування місцевої містобудівельної політики [2, с. 26].

Крім того, у результаті реформи громади отримали у комунальну власність майже 1,5 млн. га земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, а місцеві бюджети громад зросли на 206,4 млрд. грн: з 68,6 млрд. в 2014 до 275 млрд. грн в 2021 році [4].

Важливим досягненням реформи стала розбудова мережі ЦНАПів для підвищення доступності послуг для громадян, що сприяло покращенню місцевого управління. Ще можна додати розвиток місцевих ініціатив, зокрема через електронні петиції та громадські слухання.

Попри очевидні успіхи, реформа децентралізації супроводжувалася низкою системних проблем. Варто розуміти, що процес створення об'єднаних територіальних громад почався без достатньо продуманої стратегії та чітко спланованої роз'яснювальної політики. Він відбувався форсованими темпами,

але не завжди добровільно. Були випадки, коли людей просто змушували до об'єднання, або ставили перед фактом приєднання до якоїсь із сусідніх громад, без можливості створення власної територіальної одиниці. В іншому випадку, коли громади реально створювалися на добровільній основі, після об'єднання вони часто виявлялися неспроможними ефективно здійснювати місцеве самоврядування або не мали достатнього економічного потенціалу [3, с. 102].

Передусім до системних проблем варто віднести нерівномірність фінансових можливостей громад, обумовлену різним рівнем економічного розвитку регіонів та розміром громад.

На прикладі громад Запорізької області (до початку повномасштабної війни) можемо побачити, що деякі громади надто сильно різняться як за площею та населенням, так і за кількістю населених пунктів та рівнем спроможності. Наприклад, до Широківської сільської громади входило 35 населених пунктів, й вона мала населення близько 13 тис. осіб, площу 475 км² і рівень спроможності в 4,6 (високий). Сусідня Долинська сільська громада складалася з всього 9 населених пунктів, мала населення близько 5,7 тис. осіб, площу в 170 км² та рівень спроможності, оцінений в 3,1 (середній) [1, с. 9].

Разом з тим чимало ОТГ в Україні зіткнулися зі значними фінансовими труднощами через те, що уряд зобов'язав місцеві ради самостійно фінансувати установи освіти, що стало додатковим тягарем для невеликих міст і сіл.

Серед інших проблем варто виокремити недостатню професійну підготовку управлінських кадрів місцевих адміністрацій. Деякі управлінці не мали та не мають досвіду роботи з проєктами регіонального розвитку, що негативно позначається на ефективності управління територіями. Під час режиму воєнного стану також можна спостерігати дублювання функцій між місцевими радами, районними державними адміністраціями та військовими адміністраціями, що ускладнює систему управління. Це є наслідком відсутності чіткого розмежування сфер влади між ними.

В умовах повномасштабної війни вирішити ці проблеми Україні надзвичайно складно. Втім, по завершенню війни, питання продовження реформ та вирішення зазначених проблем неодмінно буде актуалізоване. Тактика децентралізації в Україні повинна бути переглянута в напрямку доповнення комплексом заходів, спрямованих на посилення спроможності місцевої влади, а також зміцнення її зв'язків із громадянським суспільством [6].

Перспективи завершення реформи пов'язані з необхідністю ухвалення ряду законодавчих змін, включно із внесенням змін до Конституції. Конституційні зміни повинні остаточно визначити чіткий розподіл повноважень між центральними органами влади, областями та громадами, що ліквідує правову невизначеність і дублювання функцій. Також потрібна подальша цифровізація управління шляхом впровадження електронних сервісів, відкритих бюджетів і систем моніторингу рішень, що забезпечить вищий рівень прозорості, антикорупційний контроль і залучення громадян до ухвалення рішень. Важливою складовою цих змін повинна стати розбудова системи політичної освіти для представників місцевої влади, що допоможе місцевому самоврядуванню вийти на вищий рівень ефективності.

Список посилань

1. Атлас адміністративно-територіального устрою області. Управління містобудування та архітектури ЗОДА. 2020. 14 с. URL: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000142/142760.pdf (дата звернення: 17.10.2025).
2. Дребот Н. П., Семеген І. Б. Реформа децентралізації в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. Т. 29, № 4. С. 24-27. DOI: <https://doi.org/10.15421/40290404> (дата звернення: 17.10.2025).
3. Кривчик Г. Г. Децентралізація української влади: концепція, впровадження, результати її першого етапу (2014-2018 pp.). *Universum Historiae et Archeologiae*. 2019. Т. 2, (27). Вип. 2 С. 95-106. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fistor/program_5f719cee93c08.pdf (дата звернення: 17.10.2025).
4. Косач І. А., Кулик О. С. Децентралізація в Україні: тенденції та проблемні аспекти. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2021. № 2. С. 61-66. DOI: <https://doi.org/10.54929/pmtl-issue2-2021-11> (дата звернення: 17.10.2025).
5. Куц Б. Децентралізація публічної влади в Україні як чинник демократичного розвитку сільських територій. Аспекти публічного управління. 2023. Т. 11, № 2. С. 40-46. DOI: <https://doi.org/10.15421/152317> (дата звернення: 17.10.2025).
6. Серьогін В. О. Децентралізація в умовах «крихкої» державності: виклики для України. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 12 трав. 2023 р.). Львів, 2023. С. 94-98. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/decentralizaciya_publichnoyi_vlady_v_ukrayini_2023.pdf (дата звернення: 17.10.2025).
7. Територіальні громади. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/gromada?page=22> (дата звернення: 17.10.2025).

Ющук, Богдан

студент кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: к.і.н., доцент Вагіна О.М.

ПРАВА ЛЮДИНИ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ШІ

Актуальність теми обумовлена поширенням застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) в багатьох галузях людської діяльності, у тому числі в сфері публічного управління, та виникненням правових та етичних питань з приводу використання цієї технології, зокрема щодо дотримання прав людини в процесі роботи зі штучним інтелектом.

Метою роботи є визначення етичних і правових принципів застосування ШІ в публічному управлінні задля забезпечення прав і свобод людини.

Етичне та правомірне застосування ШІ в сфері публічного управління є актуальною темою сьогодення, оскільки технології ШІ мають безпрецедентний

потенціал впливу на права і свободи людини, зокрема у сферах приватності, свободи висловлювання та права на інформацію. На думку вітчизняних дослідників Н. Піпченко та А. Акіпова (2025), використання ШІ у таких сферах, як спостереження й обробка персональних даних, спричиняє значні ризики для безпеки громадян, що вимагає чітких правових рамок для мінімізації можливих зловживань [1, с. 17-21].

Для правомірного та етичного застосування штучного інтелекту в публічному управлінні доцільно розробити низку принципів, якими будуть керуватися державні службовці у випадках використання ШІ.

Насамперед, має бути встановлена юридична відповідальність за використання технологій ШІ в сфері публічного управління. Необхідно чітко окреслити межі відповідальності державних службовців за рішення, які були прийняті з використанням штучного інтелекту. Варто закріпити відповідальність саме за оператором, який приймає остаточні управлінські рішення. Важливо також розробити механізми компенсації збитків, спричинених державними службовцями у результаті неправомірного застосування штучного інтелекту.

Не менш важливим є забезпечення прозорості прийняття управлінських рішень. Принципи роботи та механізми застосування ШІ державними службовцями мають бути прозорими та відкритими для громадян, які мають право знати, як саме і з якою метою державні службовці використовують ШІ. Наприклад, які саме дані громадян та з якою метою збираються та обробляються за допомогою ШІ.

Важливою характеристикою роботи з використанням штучного інтелекту має стати підзвітність. Необхідно розробити і впровадити механізм звітності для служб, які будуть використовувати ШІ, що повинно сприяти збільшенню рівня довіри громадян до них та мінімізувати безпекові ризики.

У питанні роботи зі штучним інтелектом у публічному управлінні ключову роль має відігравати посилення кібербезпеки держави і громадян: це вимагає проведення необхідних заходів щодо запобігання витокам інформації та заволодінню нею зловмисниками.

Зрештою, необхідно забезпечити конфіденційність інформації. Будь-які дані про громадян, що будуть зібрані та оброблені з використанням ШІ, не мають бути передані третім особам без відома та згоди громадянина або використані іншим неправомірним чином.

ШІ не повинен порушувати основоположні права людини, зокрема право на приватність, недискримінацію, справедливість, свободу висловлювань та захист персональних даних. Алгоритми ШІ не повинні дискримінувати громадян у доступі до соціальних послуг за ознаками віку, статі чи етнічного походження. Людина має залишатися на першому плані. ШІ повинен посилювати, а не замінювати людські рішення. Системи ШІ мають бути однаково доступними, справедливими та корисними для всіх соціальних груп.

Вітчизняним фахівцям варто також звернути увагу на вже існуючі міжнародні напрацювання в галузі встановлення етичних принципів використання штучного інтелекту. Наприклад, у рекомендаціях ЮНЕСКО (2022) щодо етики штучного інтелекту окремо відзначається принцип обізнаності та грамотності. Згідно з цим принципом обізнаність і розуміння

громадськістю сутності технологій штучного інтелекту та цінності даних має бути підвищена через відкриту та доступну освіту, громадянську активність, навчання цифровим навичкам та етиці штучного інтелекту. Також зазначається, що вивчення впливу систем штучного інтелекту має включати оволодіння знаннями про права людини та фундаментальні свободи, тобто використання систем штучного інтелекту має ґрунтуватися на розумінні їхнього впливу на права людини та доступ до прав [2, с. 25-27].

Наведений вище список принципів, на яких має бути заснована етична та правомірна робота з використанням технології ШІ в публічному управлінні, не є вичерпним. Радше, він спрямований на те, щоб визначити основні напрямки, на яких має бути зосереджена найбільша увага. Отже, необхідно, щоб рішення, прийняті державними службовцями в результаті використання штучного інтелекту, були прозорими, зрозумілими та не порушували права людини. Відповідальність за такі рішення повинен нести спеціаліст, який їх приймає.

Реалізація наведених принципів неможлива без належного рівня цифрової компетенції державних службовців, що має підтримуватись на високому рівні шляхом розгортання системи регулярного навчання та підвищення кваліфікації. Така система повинна буде включати в себе платформи для безпечного тестування інструментів ШІ, наприклад, симуляції реальних управлінських викликів.

Важливим засобом контролю за використанням ШІ також може стати створення внутрішніх протоколів використання ШІ у державних установах. Це зменшить ризик помилок, пов'язаних з незнанням технологій. Протоколи мають містити правила використання ШІ, інструкції з безпеки даних, вимоги щодо прозорості. В разі існування чітких нормативів, навіть базового рівня компетенції службовців буде достатньо для уникнення ризиків.

Список посилань

1. Піпченко Н., Акопов А. Міжнародне регулювання правових та етичних аспектів використання штучного інтелекту. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2025. Т. 59, № 2. С. 17–21. DOI: 10.17721/1728-2292.2024/2-59/17-21.
2. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark>

Мазаков, Дмитро

магістрант кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Лепська Н.В.

СЕМІОТИКА ПРОГНОСТИЧНИХ ІЛЮСТРАЦІЙ: КЕЙС «THE ECONOMIST»

Журнал «The Economist» є одним із найбільш упізнаваних видань, які відзначаються не лише глибинною експертною аналітикою, але й завдяки особливому типу візуальної комунікації – концептуальним ілюстраціям, які інтерпретуються у медіа-просторі як прогностичні. Такий формат через

багатозначність, символічність та алюзивність дозволяє перетворювати обкладинку на поле репрезентації певних сенсів через зображення, які функціонують як узагальнені прогнози майбутніх подій.

У цьому контексті обкладинки «The Economist» можна розглядати як візуальні прогностичні наративи щодо майбутнього, які закодзовані у символічній формі. Семіотичний аналіз дозволяє виявити механізми створення цих уявлень та визначити, чому саме такі ілюстрації впливають на сприйняття глобальних процесів [1]. Семіотика також відповідальна за їх передачу до аудиторії та зрозумілість, посилює ілюстрацій.

Семіотика, у класичному розумінні Ч. Пірса, вивчає структури знаків та способи, якими вони передають сенси через іконки, індекси та символи [1].

Базою у формуванні обкладинок журналів «The Economist» виступають (приклади надані спираючись на аналіз обкладинки-прогнозу «The World Ahead 2026» (Рис. 1):

- символізм (наприклад, торт з цифрою 250 – виступає чітким символом ювілею Дня незалежності США. В межах візуального наративу обкладинки цей символ набуває подвійного значення: національне свято контрастує з підтекстом кризової обстановки.) [4];

- метафори (наприклад, нитки, що з'єднують елементи (у композиції видно лінії руху). Це метафора щодо взаємодії факторів – не ізольовані тренди, а сплетіння причин і наслідків – комплексність та взаєпов'язаність, адже війна впливає на ринки, які впливають на політику й технології) [4];

- алюзії (відсилання до міфів, живопису, фільмів, політичних подій. Наприклад, присутність танків, ракет і дронів є алюзією на реальні та потенційні конфлікти, передусім війну в Україні та інші зони напруження (Близький Схід, Індो-Тихоокеанський регіон, Африка...). Ця алюзія не лише відсилає до конкретних подій, а й створює емоційно напружений контекст, підсилюючи сприйняття 2026 року як періоду загострення геополітичної нестабільності. Завдяки інтертекстуальності та впізнаваності військової образності формується поле для ширших інтерпретацій щодо безпеки, ризиків і сценаріїв розвитку міжнародних відносин.) [4].

Окремо варто виділити композиційні та кольорові рішення, яке значення вони мають. Червоний і синій кольори, а точніше їх контраст демонструє політичний поляритет та викликають відповідні протилежні емоції, відчуття: червоний (агресія, напруга, сила), синій (спокій, довіра, стабільність). Щільна заповненість образами викликає ефект інформаційної перенасиченості, адже світ переповнений подіями, проблемами та викликами, що створює враження багатопроBLEMності наступного року [4].

Отже, ці елементи обкладинок є універсальними інструментами комунікації зі світовою аудиторією.

«Agenda-setting» – стосується формування публічного порядку денного. У такому разі вирішальну роль відіграють ЗМІ, що здатні визначати ставлення людей до подій і проблем, з якими вони безпосередньо не взаємо діють [5, с. 54].

Варто наголосити, що на відміну від переважної маси новинних порталів, видання «The Economist» позиціонує себе як видання для аудиторії, що володіє розвинутим рівнем політичної і економічної компетентності. Тому складні семіотичні конструкції мають сприятливий ефект, вони спонукають до аналізу, адже ілюстрації потребують трактовки та інтерпретації від самого індивіда або ж від іншої експертної думки для розуміння закладеного наративу. Це викликає інтерес, ніби від розгаданої чи вирішеної головоломки або задачі, або ж викликає азарт як у детектива, який покроково займається розслідуванням справи використовуючи методи індукції, дедукції та абдукції. Тож надалі ця особливість сприятиме вибору аудиторії саме цього видання, адже окрім отримання на пряму розтлумаченої інформації наявний елемент залученості, ба більше він необхідний задля її власної обробки, трактування та сприйняття. Такий фактор підсилює статус видання як експертного [2]. Завдяки цьому обкладинки діють як медіатехнологія прогнозування, яка не передбачає майбутнє буквально, а структурує спосіб думати щодо його перебігу.

Отже, семіотичний аналіз демонструє, що прогностичні ілюстрації «The Economist» функціонують як складні візуальні моделі майбутнього, де символи, метафори й алюзії утворюють цілісні наративи. Вони працюють як засіб впливу на глобальну аудиторію, формуючи уявлення про ключові тенденції міжнародної політики, економіки, культури, глобальних трендів. Таким чином, видання «The Economist» перетворює обкладинку на платформу інтелектуальної діяльності, де візуальний образ стає механізмом інтерпретації та прогнозування – саме це робить видання одним із найвідоміших на глобальному медіаринку.

Список посилань

1. Peirce C. Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Vols. 1–6. Harvard University Press, 1931–1935.
2. Sturken M., Cartwright L. Practices of Looking: An Introduction to Visual Culture. Oxford University Press, 2001.
3. Wodak R. The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual. Palgrave Macmillan, 2009.
4. Астапов О. Зеленський і війна в Україні: журнал The Economist назвав головні події 2026 року. Новини. Політика. 14.11.2025. URL: hepage.ua/ua/news/the-economist-nazvav-10-klyuchovih-tem-2026-roku-ukrayina-v-centri (дата звернення: 20.11.2025).
5. Горбенко Н. Ю. Медіатизація та вплив ЗМІ на політичний порядок денний. Актуальні проблеми політики. 2021. Вип. 67. С. 53-60.

Бурлаченко, Марія
студент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
Запорізький національний університет
Науковий керівник: д.філос.н., професор Масюк О.П.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, коли держава перебуває у стані тривалої війни з росією, питання забезпечення рівних прав і можливостей жінок у публічному управлінні набуває особливої ваги. Гендерна рівність у державній службі є не лише важливим індикатором демократичності суспільства, але й чинником підвищення ефективності управлінських процесів.

Рівноправна участь жінок і чоловіків у прийнятті державних рішень сприяє кращому розумінню суспільних потреб, зміцненню інституційної стійкості, прозорості та соціальної справедливості. Забезпечення гендерного балансу у сфері публічного управління також впливає на якість управлінських рішень, адже різноманітність поглядів та досвіду підвищує обґрунтованість та ефективність управлінських дій.

Актуальність теми полягає у необхідності формування гендерно збалансованої моделі державної служби, яка не лише гарантуватиме рівні можливості для жінок і чоловіків у професійному зростанні, а й сприятиме зміцненню інституційної спроможності української держави.

Мета роботи: проаналізувати сучасний стан, проблеми та перспективи забезпечення гендерної рівності у державній службі України в умовах воєнного стану.

Гендерна рівність у державній службі - це принцип забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах професійної діяльності, включно з доступом до посад, кар'єрним просуванням і участю у прийнятті управлінських рішень. Вона є не лише важливою складовою демократичного розвитку, а й чинником підвищення ефективності публічного управління.

Незважаючи на наявність законодавчих гарантій, зокрема Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», фактична реалізація принципу гендерної рівності у державній службі залишається неповною [1]. За статистичними даними, жінки становлять близько 75 % загальної чисельності державних службовців, проте лише 27 % з них обіймають керівні посади [2]. Такий дисбаланс свідчить про наявність гендерної вертикальної сегрегації, коли жінки переважають на нижчих і середніх рівнях управління, але значно менше представлені серед керівників вищої ланки.

Одним із факторів, що стримують кар'єрний розвиток жінок, є стереотипи щодо ролі жінки у суспільстві, які історично закріпилися у свідомості населення. Крім того, у кадровій політиці державної служби часто відсутня системна інтеграція гендерного підходу, а інструменти, як-от гендерно орієнтоване бюджетування, перебувають на етапі становлення.

Позитивним є те, що в Україні посилюється увага до гендерної політики на державному рівні. Прийнято Державну стратегію забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до 2030 року, що передбачає інтеграцію гендерного підходу у всі сфери публічного управління [4]. Крім того, Національне агентство України з питань державної служби (НАДС) спільно з міжнародними партнерами впроваджує програми навчання державних службовців щодо гендерної чутливості та розвитку лідерства серед жінок.

Важливу роль відіграють і міжнародні організації, зокрема UN Women та ЄС, які підтримують проведення гендерних аудитів, розвиток аналітичних інструментів для підвищення рівня участі жінок у процесах прийняття рішень [3].

Незважаючи на значний прогрес у формуванні правової бази та запровадженні державних програм, питання забезпечення гендерної рівності у системі державної служби України потребує подальшого вдосконалення. Основними інструментами, що посприяють цьому досягненню, є:

- гендерно орієнтоване бюджетування, яке дозволяє враховувати потреби жінок і чоловіків під час планування та розподілу ресурсів;
- гендерний аудит державних органів, що допомагає виявляти структурні бар'єри та нерівності;
- навчальні програми з гендерної чутливості, спрямовані на підвищення обізнаності державних службовців;
- моніторинг і звітність, що забезпечують контроль за виконанням політик рівних можливостей.

Разом ці інструменти формують основу для реального, а не декларативного впровадження принципу рівності у публічному управлінні.

Отже, підсумовуючі, гендерна рівність у державній службі є ключовою умовою ефективного функціонування сучасної демократичної держави. Вона сприяє підвищенню якості управлінських рішень, забезпечує ширше представництво інтересів громадян і зміцнює довіру суспільства до органів влади. В умовах воєнного стану участь жінок у публічному управлінні має особливе значення, адже саме різноманітність досвіду, поглядів і підходів формує стійкість державних інституцій. Подальше утвердження гендерно збалансованої моделі державної служби є не лише питанням соціальної справедливості, а й стратегічною передумовою сталого розвитку України.

Список посилань

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. 561 с.
2. Національне агентство України з питань державної служби. Звіт про стан гендерного балансу. Київ: НАДС, 2024. 45 с.
3. UN Women Ukraine. Жінки на державній службі: виклики та можливості: аналітичний звіт. Київ: ООН Жінки, 2023. 38 с.
4. Державна стратегія забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2023 р. № 288-р. Київ: Кабінет Міністрів України, 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>

Пономаренко, Олексій
студент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
Запорізький національний університет
Науковий керівник: д.філ.н., професор Кривега Л.Д.

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ РОМАНА “МЕЛАНХОЛІЯ ОПОРУ” ЛАСЛО КРАСНАГОРКАЇ

Ласло Краснагоркаї – один із найвпливовіших європейських прозаїків кінця ХХ – початку ХХІ століття, чиї тексти поєднують апокаліптичну уяву, етичний радикалізм і експериментальний синтаксис. У 2025 році письменник став лауреатом Нобелівської премії з літератури «за переконливий і візійний доробок, який серед апокаліптичного жаху стверджує силу мистецтва», що надало новий імпульс переосмисленню його центральних творів, зокрема роману “Меланхолія опору” (1989) [1]. Мета статті – окреслити біографічні та поетичні контексти, стисло розкрити сюжет та персонажів твору і головне – проаналізувати ключові філософські ідеї твору: напругу між космічним порядком і хаосом, феномен натовпу та демагогії, етику споглядання й дії, меланхолію як форму пізнання, а також роль мистецтва в опорі нищій ентропії світу [2].

Ласло Краснагоркаї (нар. 1954, м. Дьюла, Угорщина) вийшов із культурного простору Центральної Європи; дебютував романом “Satantango” (1985), далі – “Меланхолія опору” (1989). Його проза відома довгими, «потоківими» реченнями, високою інтелектуальною напругою та апокаліптичними мотивами; у 2015 році він отримав премії Man Booker International [3], у 2019 році – National Book Award за Baron Wenckheim’s Homecoming [4].

Нобелівська премія 2025 року засвідчила канонічний статус автора; підкреслила «візійність» і здатність літератури тримати оборону перед «апокаліптичним жахом». Це прямо резонує з етико-естетичним нервом “Меланхолії опору”.

Тематика творчості Ласло Краснагоркаї позначена апокаліптичною уявою та відчуттям історичної руїни, де післясоціалістичний простір, провінція, занепад інституцій і моралі постають не як побутовий фон, а як онтологічний ландшафт людського існування. Його довгі, безперервні речення створюють особливу етику споглядання, примушуючи читача «бути у часі» разом із свідомістю персонажа, проживаючи кожну деталь і думку. У творчості автора мистецтво – музика, мова, зір і навіть саме письмо – постає як форма опору хаосу й ідеологічному тиску, як спосіб зберегти людську гідність у світі, що руйнується.

Сюжет роману “Меланхолії опору” розповідає про провінційне угорське містечко, до якого взимку прибуває «цирк» із велетенським опудалом кита, навколо якого вибухає лавина чуток і страхів. Поряд із цим з’являється тіньова фігура «Князя», що провокує масові заворушення. Місто поринає в хаос – від побутових дріб’язковостей до погромів. Центральні фігури: Янош Валушка,

наївний «космолог»-листоноша; доктор Дьордь Естер, відлюдкуватий музикознавець; пані Естер, владолубна маніпуляторка; Князь – демагог, що інструменталізує страх та огиду мас [5].

Один із центральних нервів роману – напруга між космічною гармонією і земним безладом. Л. Краснагоркаї інсценує це через мотиви астрономії (Валушка показує «космічні оберти» в шинку) та музики (пошуки доктора Естера). Порядок (музичний/космічний) виявляється крихким, неповним і навіть потенційно насильницьким – адже будь-яке «впорядкування» в соціумі обертається примусом; проте відмова від нього приносить ще більший терор – сліпий натовп і руїну. Л. Краснагоркаї не віддає переваги ні «порядку», ні «анархії»: обидва полюси компрометовані; але між ними – мова й музика як форми нетоталітарного опору, що зберігають чутливість до нюансу й «мікроладності» буття.

«Князь» – концентрована метафора політичної демагогії, яка розкладає публічний простір через інфекцію страху й чутки. Цирк з китом – алегорія сучасних медіаспектаклів: велика, нерухома «подія-об'єкт», довкола якої самозапускаються паніка й міфотворення. Натовп продукує насильство без позитивної програми; пані Естер конвертує стихію в адміністрування й владні ігри; Естер-музикознавець намагається опиратися раціонально, але втрачає зв'язок із суспільством; Валушка зберігає етичну інтуїцію, проте без сили дії. Така конфігурація нагадує модерні дискусії про маси (Ле Бон, Канетті), але у Краснагоркаї натовп – не «природа людей», а ефект середовища занепаду [6].

Назва роману відсилає до меланхолії не як депресивної немочі, а як інтелектуально-етичної постави: уважності до розпаду, до «слідів» трансцендентного всередині хаосу. Довгі речення (синтаксична «лава») примушують читача перебувати з думкою: меланхолійна свідомість не тікає у розваги чи прості відповіді, а фіксує траєкторії зла й випадку, тим самим зменшуючи владу страху. Це співвідноситься з Нобелівською формулою про «підтвердження сили мистецтва серед апокаліптичного жаху».

І порядок, і спроби скасувати порядок «провальні» – перший виявляється брутальним апаратом контролю, друга – скочується в лють і божевілля. Роман «Меланхолія опору» драматизує цю пастку і ставить питання: якою може бути етика в світі, де обидві альтернативи скомпрометовані? Відповідь Л. Краснагоркаї – не в «програмі реформ», а в триванні чутливих форм, що не редукують реальність (музика, мовлення, акт споглядання/пошани до явища).

Мертвий кит – гіпероб'єкт і водночас порожній центр події: на нього проєктуються страхи, бажання покарання і надії на «знак згори». Він нагадує «чорну діру сенсу» (кафкіанський «Закон», мелвілівський *Moby-Dick* у зворотному дзеркалі), що підживлює чутки й насильство. В цьому сенсі кит – не «пояснення», а порожня вісь, довкола якої обертається соціальний розклад.

У романі «Меланхолія опору» Ласло Краснагоркаї три головні персонажі – Валушка, доктор Естер і пані Естер – уособлюють різні способи реагування людини на катастрофу. Валушка втілює невинність і космологічну уважність до світу: він дивиться на реальність так, ніби гармонія ще можлива, але його моральна чистота виявляється безсилою перед стихією натовпу. Доктор Естер репрезентує інтелектуальний аскетизм і раціональний пошук «правильного

строю», проте його спроба побудувати лад без врахування живого людського досвіду призводить до ізоляції. Натомість пані Естер, керуючись волею до влади, перетворює хаос на засіб контролю, виявляючи, що управління без гуманності є лише іншою формою руїни. Разом ці три постаті створюють етичну мапу роману, де жодна позиція не є переможною: усі демонструють водночас обмеження людських стратегій перед апокаліптичним безладом і крихку можливість надії, яку зберігають увага, мистецтво та мова.

«Меланхолія опору» – філософський роман-лабораторія, де випробовуються межі порядку, можливості етики та статус мистецтва в епоху розпаду. Л. Краснагоркаї показує, що порядок без милосердя перетворюється на насильство, а спонтанна «свобода» без відповідальності – на погром. Єдиний ненасильницький шлях опору – меланхолійна увага до світу, яку культивують мова й музика; вони не редукують реальність і не обіцяють швидкого порятунку, але стримують ентропію й зберігають людське. Нобелівська відзнака 2025 року лише підтверджує універсальність цієї етики: мистецтво здатне тримати форму – навіть коли історія розвалюється на очах.

Список посилань

1. Угорський письменник отримав Нобелівську премію з літератури 2025 року. URL: <https://imi.org.ua/news/ugorskyu-pysmennyk-otrymav-nobelivsku-premiyu-z-literatury-2025-roku>
2. Nobel Prize in Literature 2025. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2025/summary/>
3. The Man Booker International Prize 2015. URL: <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/prize-years/international/2015>
4. Laszlo Krasznahorkai, The Art of Fiction No. 240. URL: <https://www.theparisreview.org/interviews/7177/the-art-of-fiction-no-240-laszlo-krasznahorkai>
5. The Melancholy of Resistance Summary: A Haunting Descent into Chaos.. URL: <https://ursummary.com/the-melancholy-of-resistance-summary-laszlo-krasznahorkai/>
6. A Slow Lava Flow of Narrative: László Krasznahorkai's "The Melancholy of Resistance". URL: <https://onartandaesthetics.com/2017/02/18/a-slow-lava-flow-of-narrative-laszlo-krasznahorkais-the-melancholy-of-resistance/>

Скакун, Анастасія

студент кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: к.політ.н., доцент Лепська Н.В.

ЦИФРОВІ МЕДІА ТА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ЄДНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Інформаційна політика України набула динамічного розвитку від початку російської агресії в 2014 р., коли держава опинилася на межі розколу (анексія

Криму, окупація частин Донецької та Луганської областей, втеча президента Януковича тощо). У кризових умовах військово-політичне керівництво та небайдужа громадськість почали активно комунікувати з міжнародною спільнотою, завдяки чому питання України стояло на порядку денному в глобальному інфопросторі. Повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. сприяло появі нових суб'єктів публічної дипломатії, які висвітлюють трагічні наслідки війни, залучають допомогу та зменшують вплив Росії на глобальному рівні.

Пильно спостерігаючи за подіями в Україні, ми виокремили новий напрям публічної дипломатії, який започаткувався під час повномасштабного вторгнення, – цифрова дипломатія через медіа та платформи. Це комунікація громадян, волонтерів, військових та їхніх родин через соціальні мережі, спрямована на актуалізацію проблем війни, залучення допомоги та протидію пропаганді РФ за кордоном.

Наразі цифрова дипломатія стрімко розвивається, адже мережевий рух розширюється через збільшення кількості активних користувачів та поширення автентичного контенту[1]. Така тенденція виникла внаслідок збереження великої кількості проблем та потреб, а саме:

- швидка мобілізація допомоги (збір коштів, координація евакуації, постачання на фронт);
- документування воєнних злочинів (відео з Бучі, Маріуполя, Ізюма);
- психологічна підтримка (чати взаємодопомоги, стріми з укриттів);
- протидія дезінформації (фейки про «біолабораторії», «здачу Києва»);
- збереження національної пам'яті (меми, пісні, історії героїв).

Очевидно, що держава не може самотійно закрити всі ці потреби, тому люди самі створюють платформи та спільноти. Взірцем є Telegram-канал «Повернись живим», який з 2014 року збирав кошти на армію, а у 2022-му за перші місяці зібрав понад 5 млрд грн. І все це через соцмережі. Люди бачать, куди йдуть гроші, бачать звіти, бачать, як дрони, які вони купили, працюють на фронті. Це довіра, яку не купиш за жодні гроші[2].

Ще один приклад — TikTok-акаунти військових. Хлопці з фронту знімають, як вони живуть, жартують, співають. За 2022–2024 роки такі акаунти набрали десятки мільйонів переглядів. І це не пропаганда — це правда. Коли ми бачимо 19-річного хлопця, який сміється під обстрілами, ми розуміємо, чому ми тримаємося. Це емоційна єдність, яку не замінить жоден офіційний ролик[3].

Ми самі з Запоріжжя, і коли в березні 2022 року росіяни стояли під містом, ми всі сиділи в чаті «Запоріжжя – допомога армії». Там координували, хто куди везе їжу, хто плете сітки, хто збирає аптечки. За тиждень зібрали мільйони гривень. Це і є цифрова єдність на практиці. Люди, які ніколи в житті не спілкувалися, раптом стали один одному рідними.

Пильно дивлячись на те, що відбувалося навколо, можемо зрозуміти, що з'явився новий чинник єдності — цифрові медіа. Це не просто платформи, це наше поле бою за правду. Військові, волонтери, звичайні люди знімають відео з фронту, викладають історії з полону, показують, як живуть під обстрілами. І це працює. За даними Reuters Institute 2024 року, TikTok в Україні зріс з 12 % до 29 % як джерело новин серед молоді [4]. Молодь, яка раніше сиділа на мемах, тепер

дивиться, як хлопці на фронті співають «Червону калину» чи жартують над окупантами. Це не просто розвага — це емоційний зв'язок, який тримає нас разом.

Наразі цифрові медіа стрімко розвиваються як інструмент єдності, бо кількість активних користувачів росте, а контенту стає більше. Telegram-канали типу «Повернись живим», «Мольфар», «Труха», військові блоги в TikTok, сторінки волонтерів в Instagram — все це працює на одне: щоб ми не забували, що ми разом. І це працює, бо люди бачать реальних героїв, реальні історії, реальний біль і реальну надію[5].

Отже, на прикладі волонтерських спільнот, військових блогерів, вірусних кампаній і мемів ми бачимо, як цифрові медіа стали інструментом єдності. Це працює на всіх рівнях — від сусідського чату до глобальних хештегів. І це не просто технологія — це наш спосіб вижити і перемогти.

На наше глибоке переконання, цифрові медіа суттєво впливають на імідж України. Військові, волонтери, звичайні люди мають високу довіру, тому їхні слова важать більше за офіційні заяви. Коли борець з фронту розповідає правду про полон чи про бої, це чують мільйони. Коли мати загиблого героя говорить про біль — це чують і розуміють. Це формує образ України як країни, яка бореться за свободу, гідність і правду.

Список посилань

1. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура. – Київ : Yakaboo Publishing, 2020. – 608 с.
2. Андерсон Б. Уявлені спільноти. – Київ : Критика, 2001. – 272 с.
3. Pew Research Center. Ukrainians' Views on Social Media and News, 2023. URL : <https://www.pewresearch.org/global/2023/05/10/ukrainians-social-media-news/> (дата звернення: 24.11.2025).
4. Reuters Institute. Digital News Report 2024. URL : <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024> (дата звернення: 24.11.2025).
5. Freedom House. Freedom on the Net 2024 : Ukraine. URL : <https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2024> (дата звернення: 24.11.2025).

Арсенюк, Маргарита

магістрант кафедри політології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: к.політ.н., доцент Мальована Ю.Г.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Гендерна рівність є однією з ключових цінностей сучасного розвинутого демократичного суспільства. Її забезпечення в Україні на сьогоднішньому етапі розвитку стає дедалі актуальнішим в контексті складних соціально-політичних трансформацій, зумовлених війною та євроінтеграційними процесами в державі.

Євроінтеграційний курс України, закріплений Угодою про асоціацію з Європейським Союзом в 2014 році та отриманням статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році, зобов'язує державу провести роботу із національним законодавством за чинними європейськими стандартами, зокрема зі Стратегією гендерної рівності ЄС на 2020-2025 роки. Актуальність теми також підсилюється необхідністю адаптації міжнародного досвіду до українських реалій, що дозволить не лише відповідати вимогам ЄС, але й сприяти формуванню справедливого та інклюзивного суспільства.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі європейських практик реалізації принципу гендерної рівності та виявленні можливостей їх адаптації до українського контексту з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань та сучасних викликів, зокрема зумовлених війною.

Питання гендерної рівності та гендерної політики досліджували як зарубіжні, так і українські науковці. Серед класиків феміністичної думки варто відзначити Мері Волстонкрафт, Сімону де Бовуар, Бетті Фрідан. Сучасні дослідження гендерної рівності представлені працями Розалінд Майлз, Керолайн Кріадо Перес, Ліза Бергквіст, Анніка Бремер, Хелга Хернес, О. Водянніков, К. Левченко, Н. Оніщенко, І. Жеребкіна, В. Лукіанець-Шахова, які розкривають системний характер гендерної нерівності.

Отже, спершу варто здійснити огляд скандинавської моделі, яка визнається однією із найдієвіших. Так, Швеція, Норвегія, Данія демонструють найвищий рівень ефективності у сфері гендерної рівності завдяки комплексному підходу, що охоплює всі сфери суспільного життя. У Швеції 46% парламентаріїв – жінки, а в Норвегії діють квоти 40% для жінок у наглядових радах публічних компаній [5]. Швеція першою ще у 1974 році запровадила гендерно нейтральну батьківську відпустку, і нині батьки беруть близько 30% оплачуваної відпустки. У Норвегії гендерно орієнтоване бюджетування інтегровано у державний бюджетний процес [5], а в Данії встановлено 37-годинний робочий тиждень і п'ять тижнів оплачуваної відпустки [3]. Водночас проблемами залишаються горизонтальна гендерна сегрегація на ринку праці, розрив в оплаті праці, 13% у Норвегії, та формальність гендерного бюджетування. З досвіду скандинавських країн для України релевантними є запровадження гендерно нейтральних відпусток, створення мережі закладів догляду за дітьми, розвиток системи гендерного бюджетування та введення політичних квот.

Німецька модель характеризується поступовою трансформацією та системним підходом, закріпленим у національній стратегії гендерної рівності. У Німеччині створено індекс гендерної рівності для компаній, який у 2024 році досяг 88 із 100 балів, а за невідповідність передбачено штрафи до 1% фонду заробітної плати [2]. Діють квоти для жінок у корпоративному управлінні, а також офіційно визнано третю гендерну категорію [1]. Попри це, прогрес у скороченні гендерного розриву в оплаті залишається повільним – лише 2% за останні 25 років. Серед топ-100 компаній на 685 чоловіків у правліннях припадає лише 4 жінки, а кожен п'ятий німець вважає, що чоловіки мають перевагу на ринку праці. Для України варто перейняти систему індексів і моніторингу з економічними санкціями, запровадити поетапне впровадження квот і підвищити прозорість оплати праці.

Французька модель базується на інституційній структурі: у 2024 році створено спеціальне делеговане міністерство з гендерної рівності, підпорядковане прем'єр-міністру [4]. У Франції запроваджено індекс гендерної рівності з п'яти критеріїв, середній бал – 88/100, штрафи до 1% фонду зарплати за порушення, а також вимогу, щоб 75% міжнародних проєктів сприяли гендерній рівності [6]. Важливим кроком стала імплементація директиви ЄС 2023/970 про прозорість оплати [1]. Водночас жінки у Франції заробляють у середньому на 30% менше за чоловіків протягом кар'єри, 57% великих компаній мають менше 30% жінок у топ-менеджменті, а лише 21% експертних коментарів у медіа належать жінкам [4]. Для України важливим є створення інституційної структури на високому рівні, запровадження обов'язкової звітності з чіткими показниками та використання економічних стимулів і санкцій.

Польський досвід, як країни з подібною пострадянською історією, показує як можливості, так і ризики. Позитивними є ухвалення національного плану дій на 2022–2030 роки, зростання Індексу гендерної рівності з 52,4 до 63,4 балів, 29,6% жінок у парламенті та один із найнижчих у ЄС гендерних розривів в оплаті, від 7 до 18,5% [2]. Водночас, обмежувальні закони про аборти призвели до смертей жінок і критики з боку ООН за порушення репродуктивних прав. Законопроєкти про лібералізацію відхиляються, а вплив консервативних і релігійних сил зростає. Для України цей досвід є попередженням: необхідно захищати вже здобуті права, зберігати баланс між традиціями і сучасними стандартами та не допускати надмірного впливу релігії на державну політику.

Порівняльний аналіз показує, що успішні європейські практики базуються на поєднанні законодавчого закріплення рівності, дієвих інституційних механізмів, економічних стимулів і санкцій, прозорості та інвестицій у систему догляду. Основними бар'єрами залишаються стереотипи, професійна сегрегація, «скляна стеля» в управлінні та розрив між нормами і практикою [7]. Україна має враховувати власну специфіку – пострадянську спадщину, воєнний контекст, євроінтеграційні зобов'язання та демографічні виклики.

Таким чином, можливо зробити висновки, що скандинавська модель залишається найбільш ефективною, але потребує адаптації. Німецький і французький досвід підкреслюють значення системності, прозорості та сильної інституційної підтримки. Польський приклад застерігає від відкату прав і формального підходу без реальної імплементації.

Для України важливими є як короткострокові кроки, серед яких – закріплення рівності у Конституції, закон про прозорість оплати, посилення відповідальності за насильство, так і довгострокові рішення – вихід у топ-20 міжнародних рейтингів, культурна трансформація, економічна незалежність жінок. В свою чергу поточна ситуація створює унікальні можливості для переосмислення гендерних ролей, але вимагає врахування гендерної специфіки у психологічній підтримці, інтеграції жінок-ветеранок і запобігання поверненню до патріархальних моделей після війни.

Отже, успішна імплементація європейського досвіду в Україні можлива лише через комплексний підхід, який поєднає правові, інституційні, економічні та культурні механізми. Ключовим завданням є не механічне копіювання, а

творча адаптація кращих практик до українських реалій з метою побудови справедливого, рівноправного та інклюзивного суспільства.

Список посилань

1. Directive (EU) 2023/970 of the European Parliament and of the Council on pay transparency. Official Journal of the European Union, 2023. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/>
2. European Institute for Gender Equality (EIGE). Gender Equality Index 2024. URL: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2024>
3. Global Gender Gap Report 2024. World Economic Forum. Geneva, 2024. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report>
4. Ministry of Europe and Foreign Affairs of France. France's Feminist Foreign Policy. Paris, 2024. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/feminist-diplomacy/fourth-ministerial>
5. Norad. Gender-Responsive Budgeting in Norway: Evaluation Report. Oslo, 2023. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.norad.no/publikasjoner/2020/gender-responsiveness-in-public>
6. OECD. The Gender Wage Gap in France: Analysis and Policy Recommendations. Paris, 2024. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.oecd.org/en/publications/the-role-of-bargaining-and-discrimination-in-the-gender-wage-gap>
7. Стратегія гендерної рівності Європейського Союзу на 2020-2025 роки. URL: <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality>

Турило, Анастасія

магістрант кафедри соціології,

Запорізький національний університет

Науковий керівник: д.філос.н., професор Лепський М.А.

СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ У ВІДПОВІДЬ НА СТИГМАТИЗАЦІЮ

Стигматизація підлітків дедалі частіше постає як один із ключових соціальних ризиків у періоді становлення особистості, впливаючи на формування самооцінки, ідентичності та соціальних зв'язків. У шкільному середовищі, сім'ї та цифровому просторі підлітки стикаються з явищами маркування, які створюють умови нерівності, обмежують доступ до підтримки та поглиблюють емоційний тиск. Повторюваний досвід стигми здатен не лише ускладнювати соціальну інтеграцію, а й виступати фактором ризику девіантної поведінки, оскільки змінює сприйняття власного статусу й можливостей. Тому вивчення стратегій соціальної адаптації підлітків як відповідної реакції на

стигматизацію є важливим для розуміння механізмів їхнього соціального розвитку та розробки ефективних заходів профілактики соціального виключення.

Проблемна ситуація полягає в тому, що стигматизація підлітків перетворюється на механізм соціального контролю, який порушує їхню здатність до повноцінної участі в соціальних взаємодіях і стає причиною виникнення стану соціальної вразливості, що посилює ізоляцію, відчуження. В умовах тривалого стигматизуючого впливу підлітки змушені обирати адаптивні стратегії, які можуть бути як конструктивними, так і деструктивними, залежно від сили соціального тиску та доступності ресурсів підтримки. Саме ця суперечливість між потребою зберегти соціальний статус і реальністю соціального відторгнення й формує проблемне поле, у межах якого необхідно досліджувати адаптаційні стратегії молоді, адже вони до сьогодні залишаються недостатньо вивченими.

У світовій соціологічній традиції вивчення девіантності та соціальної адаптації має тривалу і багатовимірну історію. Початки наукового осмислення девіантної поведінки як результату дії соціальних чинників сягають кінця XIX — початку XX століття. О. Конт, Е. Дюркгейм, М. Вебер та інші представники позитивістської та ранньої соціологічної думки у своїх підходах підкреслювали визначальну роль соціальних умов, у межах яких індивід конструює власні моделі поведінки, і пояснювали відхилення як закономірну реакцію на напруження, нерівність або трансформації суспільного порядку. Еміль Дюркгейм розглядав девіацію як нормальний елемент соціального порядку [1], Роберт Мертон пояснював її через напруження між культурними цілями й доступними засобами їх досягнення [2]. Теорія маркування, що була сформована Говардом Беккером [3], Едвіном Лемертом [4] та Ірвіном Гофманом [5], наголошує на тому, що саме реакція суспільства формує девіантний статус і впливає на подальші форми поведінки. У сфері вивчення адаптаційних стратегій значний внесок зробили дослідники копінгу й резильєнтності, зокрема Р. Лазарус і С. Фолкман [6], які наголошували на активній ролі індивіда в подоланні стресових ситуацій.

У сучасній соціологічній літературі реакції підлітків на стигматизацію розглядаються як різні форми соціальної адаптації, що визначаються поєднанням індивідуальних ресурсів і структурних умов. Класична теорія маркування Г. Беккера та Е. Лемерта наголошує, що стигма запускає процес, у якому підліток змушений або дистанціюватися від джерела негативного маркування, або виробляти механізми протидії [4 с. 39-41]. З іншого боку, Гофман описував управління стигмою як постійне балансування між приховуванням небажаних ознак, нормативацією поведінки та формуванням нових ідентичностей [5 с. 110-113], що часто проявляється саме у підлітковому віці. Дослідження Р. Лазаруса і С. Фолкман про копінг-стратегії підкреслюють, що існують два базові типи стратегій: емоційно орієнтований копінг, який спрямований на регуляцію власних переживань (наприклад, уникнення, самозахист, емоційне дистанціювання), та проблемно орієнтований копінг, що передбачає активні дії для зміни ситуації або пошук ресурсів (звернення за підтримкою, активне вирішення проблеми, асертивність)[6 с. 150-154].

Стигматизація підлітків є складним соціальним процесом, що формується під впливом макросоціальних норм, групових очікувань і щоденних міжособистісних взаємодій. Негативне маркування змінює самооцінку підлітка, визначає його позицію в групі та може трансформувати соціальні ролі, які він змушений виконувати. Саме тому стигматизація виступає одним із ключових чинників, що посилює соціально-психологічну вразливість підлітків.

У відповідь на систематичне навішування ярликів підлітки демонструють різні форми поведінки — від відкритого протесту та агресії до самоізоляції чи відмови від активної взаємодії. Вибір тієї чи іншої реакції значною мірою залежить від наявності підтримки з боку однолітків або дорослих. Коли особистість відчуває, що має поруч безпечне коло людей, які готові її захистити чи вислухати, ймовірність переходу до деструктивних стратегій суттєво зменшується. Натомість відсутність підтримки часто сприяє агресивним відповідям або ескапізму, що може набувати ознак девіантної поведінки.

Теоретичні моделі копіngu та соціальної адаптації, розроблені Р. Лазарусом, С. Фолкман і М. Раттером, дозволяють пояснити механізми формування цих реакцій. У межах їхніх підходів адаптивні стратегії поділяються на емоційно орієнтовані — уникнення, приховування, емоційне дистанціювання — та поведінкові, спрямовані на подолання проблеми: пошук підтримки, асертивність чи встановлення нових соціальних контактів. Конкретний вибір залежить від того, наскільки підліток оцінює ситуацію як підконтрольну, а також від доступності соціальних ресурсів, рівня індивідуальної стійкості та деяких інших факторів.

Узагальнюючи, аналіз теоретичного матеріалу дозволяє розглядати стратегії підліткової адаптації як процес вибору між різноманітними стратегіями поведінки. Серед найбільш поширених — уникнення, агресивний спротив, компенсаторні дії, звернення по допомогу чи відновлення позитивної ідентичності через групову підтримку. Адаптація підлітків до стигматизації є багатовимірним процесом. На особистісному рівні вона проявляється в пошуку внутрішньої рівноваги та відновленні відчуття власної гідності. На рівні групи, найчастіше, у спробах знайти або зберегти соціальну нішу, де підліток почувається прийнятим. А на рівні ширших соціальних структур — у взаємодії з нормами та очікуваннями шкільних, сімейних та інших інституцій. Саме поєднання цих рівнів визначає те, чи перетвориться стигматизація на досвід, який підліток здолає, чи на фактор, що сприятиме соціальній дезадаптації. Стигматизація підлітків є не просто емоційно неприємною ситуацією, а важливим соціальним чинником, який здатний суттєво змінювати їхні поведінкові стратегії. Теорії маркування й стигми переконливо показують, що навішування ярликів впливає на те, як підліток бачить себе і як його сприймає група. Це, у свою чергу, формує ґрунт для різних стратегій — від захисних і унікальних до більш відкритих і орієнтованих на подолання. У цьому контексті стратегії соціальної адаптації постають не як випадковий набір реакцій, а як осмислені способи зберегти психологічну рівновагу й водночас відстояти власне місце у соціальному просторі. Підлітки обирають ті моделі поведінки, які дозволяють їм відчути контроль над ситуацією та мінімізувати вплив чужих оцінок — чи то через дистанціювання, чи через активний спротив, чи через

пошук підтримки. Саме тому аналіз стратегій адаптації дає можливість побачити не лише наслідки стигматизації, а й механізми, через які підліток намагається відновити цілісність свого “Я” і повернути собі відчуття безпеки.

Список посилань

1. Durkheim É. Suicide: A study in sociology. London : Routledge & Kegan Paul, 1970. 404 p.
2. Merton R. K. Social Structure and Anomie. American Sociological Review. 1938. Vol. 3, no. 5. P. 672.
3. Becker H. S. Outsiders. Free Press, 1997. 224 p.
4. Lemert E. M. Human deviance, social problems, and social control. Prentice-Hall, 1967.
5. Goffman E. Stigma: Notes on the management of spoiled identity. Harmondsworth : Penguin, 1984. 174 p.
6. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. Springer Publishing Company, Incorporated, 2010.

Шеставіна, Надія

студент медичного факультету,

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

Науковий керівник: д.філос.н., професор Утюж І.Г.

ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМУ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ТА ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ

Після початку повномасштабної війни в Україні система соціального захисту отримала безпрецедентне навантаження. Зростання кількості ветеранів, поранених, внутрішньо переміщених осіб та родин загиблих зумовлює потребу у створенні більш адаптивних, персоналізованих та оперативних механізмів соціальної підтримки. У цьому контексті інтеграція штучного інтелекту (ШІ) постає як стратегічний напрям розвитку соціальної сфери [1, с. 213–215].

Однією з ключових переваг ШІ є можливість аналітичних алгоритмів опрацьовувати великі масиви даних і формувати прогностичні моделі ризиків. Як доводять О. Хижняк та Х. Сікейрос-Гарсія, системи аналізу поведінкових і соціальних показників здатні визначати рівень інтеграції ветеранів, оцінювати ризики дезадаптації, потребу в психологічній, освітній або медичній підтримці та пропонувати індивідуальні траєкторії соціального супроводу [1, с. 217–221]. Такий підхід трансформує систему соціальної підтримки з реактивної в проактивну.

Дослідники також описують «тріаду супроводу» — реабілітацію, інтеграцію та допомогу — у межах якої ШІ може підсилювати керованість соціальної політики, підвищувати узгодженість між залученими структурами та забезпечувати безперервний моніторинг ефективності заходів [1, с. 220–223]. Водночас автори наголошують на важливості етичних механізмів запобігання

алгоритмічним упередженням та на потребі людського контролю над критичними рішеннями.

Значний потенціал ШІ проявляється і в освітній та професійній реадaptaції ветеранів. За результатами дослідження О. Балана, М. Шепель і К. Морріса, цифрові освітні платформи та інструменти онлайн-навчання можуть виступати основою для відновлення професійної мобільності ветеранів [2, с. 5–7]. Опитування показали, що більшість ветеранів позитивно ставляться до можливості навчатися дистанційно, однак потребують супроводу в опануванні цифрових інструментів [2, с. 8–9].

Інтеграція ШІ в освітні платформи дозволяє адаптувати навчальний контент, підбирати персоналізовані завдання, рекомендувати курси відповідно до стану здоров'я, досвіду та професійних інтересів ветерана. Такі системи підсилюють індивідуальний освітній маршрут, сприяючи поверненню до активної участі в суспільному житті [2, с. 7–9].

Важливо враховувати і соціально-психологічні аспекти реінтеграції. У праці Т. І. Захаріної зазначено, що реінтеграція є складним процесом, який охоплює відновлення соціальних ролей, подолання психологічних наслідків війни та формування нових стратегій життя [3, с. 8–10]. Авторка підкреслює, що освітнє середовище може виконувати функцію підтримувального простору, який поєднує навчальні, соціальні та психологічні компоненти [3, с. 10–12].

ШІ у цьому контексті може слугувати засобом діагностики потреб, оптимізації комунікації між фахівцями, прогнозування динаміки адаптації. Однак Захаріна наголошує, що жодна цифрова система не здатна компенсувати значення міжособистісної взаємодії, емпатії й педагогічного супроводу — фундаментальних складових реінтеграційних процесів [3, с. 12–14].

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту у систему соціальної підтримки ветеранів має значний потенціал, але вимагає збалансованого підходу. Ефективна модель потребує поєднання технологічних можливостей ШІ із гуманістичною парадигмою соціальної роботи, що забезпечить не лише оперативність і персоналізацію, а й збереження людяності та етичності в післявоєнній соціальній політиці.

Список посилань

1. Khyzhniak O., Siqueiros García J. M. Potential of Artificial Intelligence in the Assessment of System of Social Integration of Veterans of the Russian-Ukrainian War / In: Participatory Artificial Intelligence in Public Social Services. Cham: Springer, 2025. P. 213–235.
2. Balan O. S., Shepel M. Ye., Morris Ch. Digital Learning Tools as a Means of Ukrainian Veterans' Readaptation to Social Life / Economics: Time Realities. 2023. № 4(68). P. 5–18.
3. Захаріна Т. І. Human Resources in the Structure of the Reintegrative Educational Environment of the University / Universities and Leadership. 2023. Вип. 16. С. 8–17.

ЖІНОЧИЙ ВИМІР ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ

В умовах глибоких глобальних трансформацій, що змінюють характер міжнародної комунікації та взаємодії між державами, значення м'якої сили в зовнішній політиці суттєво зростає. У зв'язку з цим актуалізується потреба в переосмисленні інструментів публічної дипломатії України. В цьому контексті особливого значення набуває жіночий вимір дипломатичної діяльності, який поступово перетворюється на один із ключових чинників формування позитивного іміджу держави в міжнародному середовищі. Активна участь українських жінок — дипломаток, політичних лідерок, волонтерок, культурних амбасадорок — демонструє унікальні форми комунікації, що поєднують професійність, емпатію та соціальну відповідальність.

Від початку Війни за незалежність України, яка розпочалась 24 лютого 2022 р., відбулося значне переосмислення ролі жінок та чоловіків у всіх сферах життя. Під час воєнного стану більшість чоловіків працездатного віку знаходяться в лавах Збройних Сил України, тому майже в усіх структурах істотно розширилося представництво жінок. Ба більше, жіноче лідерство стало помітним суспільним мейнстрімом, зумовленим як позитивними процесами самоусвідомлення, так і викликаними війною обставинами. Усвідомлення власної значущості, відповідальності та спроможності підтримати інших у критичний період мотивує українок розширювати сфери своєї активності — від волонтерства й суспільного лідерства до управління, міжнародних комунікацій та публічної дипломатії.

На наше глибоке переконання, однією з найвидатніших персоналій жіночої публічної дипломатії України є Перша леді, Олена Зеленська, чия діяльність ефективно впливає на розвиток гуманітарного та культурного напрямку української дипломатії. Перша леді створила власну організацію «Фундація Олени Зеленської», яка працює за трьома напрямками: охорона здоров'я, освіта та гуманітарна допомога. Місія даної організації полягає в тому, щоб кожна людина відчувала себе ментально та фізично здоровою, захищеною, мала змогу здобувати освіту та влаштовувати своє майбутнє в Україні. Завдяки співпраці з іноземними бізнесами, міжнародними агенціями та іншими фондами Фундація реалізувала велику кількість проєктів допомоги постраждалим від війни, а саме: відбудова лікарні в Ізюмі, проєкт із психосоціальної підтримки дітей, надання техніки для навчання дітям у прифронтових та прикордонних територіях, облаштування укриттів у школах та дитячих садках, будівництво 14 будинків для великих прийомних родин, які втратили оселю через повномасштабну війну [1].

Перша леді має широку мережу міжнародних зв'язків і є доволі медійною, про що свідчить кількість її підписників в мережі Instagram — 3 млн, що дозволяє поширювати актуальні новини про Україну в широкі маси по всьому світу. Також Олена Зеленська є засновницею Саміту перших леді та джентльменів, який відбувається щороку з 2021 р. На наш погляд, цей Саміт є ефективним інструментом публічної дипломатії України, який вже зараз сприяє підтримці

теми України на порядку денному світі та відіграватиме й надалі значну роль у післявоєнному відновленні. Аргументом на користь нашої думки слугує факт, що Саміт, як глобальна платформа, об'єднує широке коло перших леді та джентльменів, експертів та організацій, які сповідують спільні цінності, а також актуалізує глобальні теми, які потребують багатосторонньої співпраці та високого рівня кооперації між учасниками з усього світу, щоб зробити світ кращим. Ба більше, 29 лютого 2024 р. Саміт перших леді та джентльменів брав участь у Глобальному Саміті м'якої сили в Лондоні, де організували панельну дискусію, присвячену їхній ролі в розбудові soft power. У липні 2024 р. Саміт перших леді та джентльменів став партнерами заходу Global First Ladies Academy від Global First Ladies Alliance, де зібралися перші леді з Африки, Латинської Америки та Близького Сходу [2].

У контексті культурної дипломатії варто згадати Міжнародний форум культурної дипломатії, організований Міністерством закордонних справ України та Українським Інститутом при МЗС 8 жовтня 2024 р. Міністр зовнішніх справ Андрій Сибіга відзначив лідерство Першої леді в реалізації проєктів культурної дипломатії та запровадженні найкращих стандартів просування української культури та мови за кордоном [3]. Підтвердженням цього є факт роботи 93 аудіогідів в 50 країнах світу, заснування відділення україністики в Люблянському університеті у Словенії та відкриття 200 українських книжкових полицок у національних бібліотеках 50 країн Європи, Азії, Африки, Америки [4, 22]. Завдяки своєму лідерству та ресурсному потенціалу платформ (Фундація Олени Зеленської та Саміт перших леді та джентльменів) команда Першої леді буде розширювати мережу своїх партнерів та напрями діяльності у повоєнний час і буде слугувати «подушкою безпеки», якщо політична влада держави не буде спроможна залучити всі необхідні ресурси для відновлення повноцінного життя країни.

Окремої уваги заслуговує діяльність публічної платформи «Український жіночий конгрес», заснованої у 2017 р. (а з 2018 р. зареєстрована як громадська організація) народними депутатками України від різних політичних сил Оленою Кондратюк, Марією Іоновою, Світланою Войцеховською та Альоною Бабак. Відповідно до офіційних ресурсів, місія організації полягає у формуванні підтримки жіночого лідерства та порядку денного з гендерної політики для Верховної Ради України, Уряду, місцевих громад, приватного та громадського секторів, а також медіаспільноти [5]. Цінність діяльності Українського жіночого конгресу як комунікаційного майданчику в тому, що щороку він об'єднує перших осіб держави, українських та іноземних парламентарів, представників міжнародних і громадських організацій, ЗМІ, місцевого самоврядування, українських та закордонних експертів тощо.

У період повномасштабного вторгнення РФ в Україну організація «Український жіночий конгрес» реалізувала два спеціальні проєкти — «Жіночий рух і війна» та «Лідерство українських жінок під час війни», спрямовані на висвітлення історій українських жінок, чия громадська, професійна та волонтерська діяльність суттєво впливає на суспільні процеси [6].

У контексті публічної дипломатії показовим є приклад однієї з учасниць проєкту «Жіночий рух і війна» — Олександри Матвійчук, правозахисниці та

голови Центру громадянських свобод. Олександра вперше проявила свою громадську активність у дні Помаранчевої революції, а вже під час Революції Гідності команда її Центру надавала юридичну допомогу учасникам майдану. У 2022 р. Центр громадянських свобод під керівництвом Олександри Матвійчук став лауреатом Нобелівської премії миру за діяльність у сфері захисту прав людини в Україні. Дійсно вражає той факт, що за три роки Війни за незалежність України команді Центру вдалося задокументувати 88 тисяч воєнних злочинів росіян [7].

Пані Олександра постійно знаходиться у відрядженнях за кордоном в різних частинах світу – у Латинській Америці, Європі, Африці тощо, де транслює інформацію про реалії російсько-української війни, надає докази воєнних злочинів Росії, актуалізує проблеми та потреби українського суспільства. «Те, якою бачать її (Олександру) у світі, таким бачать і обличчя України» - заявила начальниця управління з питань гендерної рівності Департаменту соціальної політики КМДА Тетяна Гузенко [7]. Ця теза є характерною для публічної дипломатії, оскільки імідж держави значною мірою формується через діяльність її громадян, насамперед тих, хто має високий рівень міжнародної впізнаваності. Отже, постаті такого масштабу відіграють ключову роль у конструюванні позитивного образу України в міжнародному інформаційному просторі.

Під час вивчення даної теми було виявлено характерну закономірність: у сферах, які традиційно сприймаються як «чоловічі», жінки схильні до формування професійних об'єднань та мереж підтримки. У дипломатичній сфері такими структурами є, зокрема, Жіночий дипломатичний клуб та проєкт «Жіноче обличчя в дипломатії». Вони сприяють утвердженню гендерної рівності, підсилюють суспільну увагу до ролі жінок у зовнішньополітичних процесах та виконують функцію платформи для професійного розвитку дипломаток і дружин дипломатів.

Жіночий дипломатичний клуб діє при Міністерстві закордонних справ України від 2018 р. Заступниця міністра закордонних справ Мар'яна Беца наголошує, що він «є не лише спільнотою підтримки для дипломаток, які працюють на дипломатичній службі, але й платформою для розвитку лідерства, обміну досвідом і взаємної допомоги» [8]. Діяльність клубу зосереджена на забезпеченні рівних можливостей для жінок у дипломатії та охоплює підтримку низки програм і ініціатив у сфері лідерства, переговорних практик, стратегічних комунікацій і кризового менеджменту. Більш того, Жіночий дипломатичний клуб МЗС у співпраці з Асоціацією «Подружжя українських дипломатів» реалізовує чимало спільних проєктів у сфері культурної дипломатії [8].

Комплементарним елементом до функціонування Жіночого дипломатичного клубу є проєкт «Жіноче обличчя в дипломатії», започаткований у 2024 р. Науковим товариством історії дипломатії та міжнародних відносин, спільно з Асоціацією «Подружжя українських дипломатів» та її співзасновницею Тетяною Сибігою. Цей проєкт спрямований на висвітлення внеску дипломаток і дружин дипломатів у міжнародну діяльність України та на підвищення їхнього символічного й професійного представництва у сфері публічної дипломатії [9].

Оскільки всі вищеперелічені жіночі дипломатичні ініціативи розпочали свою діяльність відносно нещодавно, можна стверджувати, що жіноча публічна

дипломатія в Україні все ще перебуває на етапі становлення та інституціоналізації. Попри це, жінки як суб'єкти публічної дипломатії демонструють високу ефективність, формують нові формати комунікацій і вибудовують мережі горизонтальної взаємодії як усередині професійної спільноти, так і з міжнародними партнерами. Їхня згуртованість сприяє розвитку лідерського потенціалу, активізації ресурсів та реалізації суспільно значущих проєктів. З огляду на сучасні глобальні й внутрішні виклики, можна прогнозувати подальше зміцнення ролі жінок у публічній дипломатії та більшу представленість їхніх позицій у міжнародному дискурсі.

Список посилань

1. Про фонд. Фундація Олени Зеленської. URL : <https://zelenskafoundation.org/> (дата звернення: 05.11.2025).
2. Про Глобальну платформу Саміту перших леді та джентльменів. Глобальна платформа Саміту перших леді та джентльменів. URL : <https://summitflg.org/nasha-diynalnist/> (дата звернення: 05.11.2025).
3. Андрій Сибіга на Міжнародному форумі культурної дипломатії окреслив нові підходи до просування української культури у світі. Міністерство закордонних справ України. URL : <https://mfa.gov.ua/news/andrij-sibiga-na-mizhnarodnomu-forumi-kulturnoyi-diplomatiyi-okresliv-novi-pidhodi-do-prosuvannya-ukrayinskoyi-kulturi-u-sviti> (дата звернення: 08.11.2025).
4. У музеях Ватикану з'явилося вісім україномовних аудіогідів. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL : <https://www.president.gov.ua/news/u-muzeyah-vatikanu-zyavilosya-visim-ukrayinomovnih-audiogidi-94601> (дата звернення: 08.11.2025).
5. Про нас. Український Жіночий Конгрес. URL : <https://womenua.today/about/> (дата звернення: 08.11.2025).
6. Спецпроєкти. Український Жіночий Конгрес. URL : <https://womenua.today/projects/> (дата звернення: 08.11.2025).
7. «Я не просто документую воєнні злочини — я повертаю людям їхні імена»: лекція Матвійчук для учасниць Київської Академії жіночого лідерства. Вечірній Київ. URL : <https://vechirniy.kyiv.ua/news/114272/> (дата звернення: 08.11.2025).
8. Мар'яна Беца зустрілася з учасницями Жіночого дипломатичного клубу. Міністерство закордонних справ України. URL : <https://mfa.gov.ua/news/maryana-beca-zustrilasya-z-uchasnicyami-zhinochogo-diplomaticchnogo-klubu> (дата звернення: 08.11.2025).
9. Проєкт «Жіноче обличчя в дипломатії» презентували на Книжковому Арсеналі — 2025. Міністерство закордонних справ України. URL : <https://mfa.gov.ua/news/proyekt-zhinoche-oblichchya-v-diplomatiyi-prezentuvali-na-knizhkovomu-arsenali-2025> (дата звернення: 08.11.2025).

Yatsyna, Yuliia
PhD, head of Union of Social Engineers of Ukraine, NGO

Kudinov, Igor
PhD, associate professor, head of Center for Social Research, NGO

PROTECTION RISKS AS A FACTOR OF LIVELIHOOD RECOVERY IN FRONTLINE COMMUNITIES OF UKRAINE

The full-scale Russian invasion of Ukraine has generated not only large-scale humanitarian losses but also a profound transformation of the socio-economic environment in which households and small businesses operate. Contemporary recovery processes increasingly demonstrate that economic resilience cannot be reduced solely to access to financial resources, employment opportunities, or entrepreneurship support [2; 3; 4]. In conflict-affected regions, the ability to restore livelihoods is directly conditioned by the level of physical safety, access to services, mobility opportunities, and protection from multiple forms of vulnerability. Consequently, protection risks should be considered as one of the key determinants of post-crisis economic recovery.

According to the Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4), Ukraine has experienced unprecedented destruction of housing, transport, energy, healthcare, and agricultural infrastructure, with total recovery needs exceeding USD 500 billion [6]. The most severe impacts are concentrated in frontline and recently de-occupied territories, where communities continue to experience shelling, land contamination by explosive remnants of war, infrastructure disruptions, and repeated displacement. These factors create a situation in which economic recovery becomes inseparable from security considerations.

Recent studies of Ukrainian agriculture and local economies during wartime demonstrate that livelihoods depend not only on economic assets but also on the ability of households and communities to adapt to prolonged disruptions and uncertainty [1; 4]. The sustainable livelihoods framework developed by international organizations highlights the importance of human, social, financial, physical, and natural capital. However, in wartime conditions, the effectiveness of these forms of capital is significantly constrained by protection-related risks. Even when households possess skills, equipment, or entrepreneurial motivation, their ability to utilize these resources may be limited by insecurity, mobility restrictions, or damaged infrastructure.

One of the most significant consequences of the war is the emergence of what can be described as compound vulnerability. This concept refers to the accumulation of several forms of disadvantage that reinforce one another and reduce the capacity for recovery. In Ukraine, compound vulnerability is particularly visible among internally displaced persons, women-headed households, veterans, people with disabilities, and residents of rural frontline communities. These groups often face simultaneous exposure to economic hardship, security threats, administrative barriers, and social exclusion.

Military threats remain the most immediate source of vulnerability [5; 6]. Shelling, mine contamination, and the presence of unexploded ordnance significantly

limit mobility and access to productive resources. For rural households and agricultural producers, contamination of farmland and destruction of irrigation systems directly undermine food security and income generation [1; 4]. The inability to safely cultivate land or transport products to markets transforms security threats into long-term economic constraints.

The effects of insecurity are further amplified by infrastructure damage. Destruction of housing increases the risk of secondary displacement and creates additional financial burdens for households. Damage to healthcare facilities restricts access to medical services, particularly for older persons and people with disabilities. Disruptions in energy infrastructure affect both households and micro-enterprises by reducing productivity and increasing operational costs. As a result, protection risks extend beyond immediate physical danger and become structural barriers to economic participation.

Particular attention should be paid to gendered dimensions of vulnerability. Women increasingly assume responsibility for household income generation, caregiving, and community participation. While many women demonstrate remarkable adaptability through entrepreneurship, retraining, and engagement in local initiatives, they continue to face significant barriers associated with unpaid care responsibilities and limited access to support services. Similar challenges affect veterans and their family members, whose successful economic reintegration often depends on the availability of psychological support, vocational retraining, and community-based assistance.

Displacement simultaneously increases vulnerability and creates opportunities for adaptation. Successful integration depends on access to housing, employment, administrative services, and supportive social networks. However, discrimination, difficulties with documentation, and competition for limited local resources often constrain the ability of displaced populations to restore sustainable livelihoods [3; 4; 5].

The findings of recent international assessments suggest that effective recovery policies must move beyond narrowly economic interventions [2; 5; 6]. Financial assistance, grants, and entrepreneurship programmes are unlikely to achieve sustainable outcomes if implemented in isolation from protection measures. Instead, recovery initiatives should integrate legal aid, psychosocial support, anti-discrimination mechanisms, safe referral pathways, and measures aimed at improving physical security and accessibility of services.

In conclusion, the Ukrainian case demonstrates that protection risks represent a fundamental factor shaping livelihood recovery in conflict-affected communities. The concept of compound vulnerability provides a useful analytical framework for understanding how military threats interact with pre-existing social and economic inequalities. Sustainable recovery requires integrated approaches that combine economic support with protection-oriented interventions. Only by addressing both structural and situational vulnerabilities can recovery programmes contribute to long-term resilience, social inclusion, and economic stabilization in frontline regions of Ukraine.

References

1. Dorosh, Olha, Kupriianchyk, Iryna, Dorosh, Yosyp, & Butenko, Yevhen. (2024). Ukrainian agriculture in times of war: Analysis of support programmes. *Studies in Agricultural Economics*, 2024, 126. P. 84-89. DOI: <https://doi.org/10.7896/j.2875>
2. OECD (2025). *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025*. Paris : OECD Publishing. 129 p. <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>
3. UACAT (2024a). *Entrepreneurial Challenges and Opportunities in Three Ukrainian Oblasts – February 2024*. UACAT report. 20 p. URL: <https://drive.google.com/file/d/137AfBEytTB3zWwdLAdMBPk14Ef7QQWN>
4. UACAT (2024b). *Farmers in Wartime: Promoting Adaptability and Resilience for Agriculture in Ukraine oblasts – May 2024*. UACAT report. 31 p. URL: <https://www.mercycorps.org/adaptability-resilience-agriculture>
5. UNOCHA (2025). *Ukraine: Humanitarian Situation Snapshot (June – July 2025)*. 1 p. URL: <https://www.unocha.org/attachments/bc8e1512-e757-4a23-9d0c-494cf4d3c68b/UKR%20Situation%20Snapshot%20Jun-Jul%202025.pdf>
6. *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4)*. February 2022 – December 2024. (2025). The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations report. February 2025. 202 p. URL: <https://ukraine.un.org/en/download/178969/290001>

ЗМІСТ

<i>Кравченко, Роман</i>	
ПОСТВОЄННА УКРАЇНА ЯК ПРОСТІР ВІДРОДЖЕННЯ: СВІТОГЛЯДНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ І КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	3
<i>Bianchi, Filippo Andrea</i>	
FRAGMENTED ACADEMIA, RESILIENT NETWORKS: THE ROLE OF HCA GNC IN SUPPORTING DIVIDED UNIVERSITIES	5
<i>Якименко, Анна</i>	
РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТЕРОРИЗМУ В ЗМІ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	7
<i>Байрак, Денис</i>	
СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ ДОПОМОГИ ВПО В УКРАЇНІ.....	10
<i>Ведмедєв, Володимир</i>	
АЛГОРИТМІЧНА АДРЕСНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ ВОЄННОГО ЧАСУ: CNAP-AI ДЛЯ МАРШРУТИЗАЦІЇ ТА РОЗМІЩЕННЯ ВПО.....	13
<i>Дворецька, Єлизавета</i>	
НАРКОБІЗНЕС У ШВЕДЦІЇ.....	16
<i>Ель Гуессаб, Карім</i>	
<i>Білокопитова, Ніна</i>	
ТРАНСФОРМАЦІЯ СУБ'ЄКТНОСТІ В ДОБУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ АГЕНТІВ: МЕТАМОДЕРНА ТА МЕТАСВІДОМІСНА ОПТИКА	19
<i>Калюжна, Анна</i>	
СТІЙКІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	21
<i>Лукашева, Вероніка</i>	
ПОЛІТИЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	23
<i>Малюченко В.С.</i>	
МЕДИТАТИВНІ ПРАКТИКИ ДЗЕН-БУДДИЗМУ У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МЕДИЦИНИ: ФІЛОСОФСЬКЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	25
<i>Малахова, Юлія</i>	
РОЛЬ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ СІМЕЙ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	26
<i>Озерянський, Нестор</i>	
ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СТІЙКІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ: ВІД «ЗЛАМУ» ДО НОВИХ ФОРМ УЧАСТІ	28
<i>Козар, Анна</i>	
СУЧАСНИЙ ІНКЛЮЗИВНИЙ СЛОВНИК – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В УКРАЇНІ.....	30
<i>Батрак, Костянтин</i>	
ЕСТЕТИЗАЦІЯ ПОСТМОДЕРНУ – ЗАГРОЗА ЧИ ВИКЛИК ІСТИНІ БУТТЯ?.....	32
<i>Гайсин, Денис</i>	
ПРОБЛЕМА АБСЕНТЕЇЗМУ У СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТІЯХ: ПРИЧИНИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	35
<i>Гешев, Богдан</i>	
ПОЛІТИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ.....	38
<i>Козар, Анна</i>	
ПАРТІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ КВОТ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ..	41
<i>Мороз, Анна</i>	
<i>Вагіна, Олена</i>	
МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ	43
<i>Пилипенко, Богдан</i>	
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАВЕРШЕННЯ РЕФОРМИ	46
<i>Ющук, Богдан</i>	
ПРАВА ЛЮДИНИ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ШІ.....	49
<i>Мазаков, Дмитро</i>	
СЕМІОТИКА ПРОГНОСТИЧНИХ ІЛЮСТРАЦІЙ: KEYС «THE ECONOMIST»	51

<i>Бурлаченко, Марія</i>	ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	55
<i>Пономаренко, Олексій</i>	ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ РОМАНА “МЕЛАНХОЛІЯ ОПОРУ” ЛАСЛО КРАСНАГОРКАЇ.....	57
<i>Скакун, Анастасія</i>	ЦИФРОВІ МЕДІА ТА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ЄДНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....	59
<i>Арсенюк, Маргарита</i>	ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	61
<i>Турило, Анастасія</i>	СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ У ВІДПОВІДЬ НА СТИГМАТИЗАЦІЮ.....	64
<i>Шеставіна, Надія</i>	ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМУ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВETERANІВ ТА ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ.....	67
<i>Ясьмо, Ольга</i>	ЖІНОЧИЙ ВИМІР ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ	69
<i>Yatsyna, Yuliia, Kudinov, Igor</i>	PROTECTION RISKS AS A FACTOR OF LIVELIHOOD RECOVERY IN FRONTLINE COMMUNITIES OF UKRAINE	73

Наукове видання
(українською, англійською мовами)

ЛЮДСЬКА СУБ'ЄКТНІСТЬ VS ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МИРОТВОРЕННІ ТА ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

X міжнародна науково-практична конференція
студентів, аспірантів і молодих учених

Головний редактор: *І.О. Кудінов*

Науковий редактор: *М.А. Лепський*

Технічне редагування: *Клименко А.О.*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОЧНІСТЬ ВИКЛАДЕНИХ У ПУБЛІКАЦІЯХ
ФАКТІВ ТА АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ НЕСУТЬ АВТОРИ ТЕЗ

Відповідальний за випуск Кудінов І.О.

Підписано до друку 28.11.2025. Формат 60х84/16.

Гарнітура Times.

Ум. друк. арк. 10,5. Обл.-вид. арк. 9,8.

Електронне видання. Зам. №28/11-1.

ТОВ «ЦНСД»

Свідоцтво серія ДК № 7612 від 02.05.2022 р.

info@cisr.zp.ua